

Tiedekunta/Osasto ☐ Fakultet/Sektion – Faculty: Humanistinen tiedekunta		Laitos ☐ Institution – Department : Filosofian, historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos	
Tekijä ☐ ☐ ☐ Författare – Author: Joonas Sampsu Valtteri Katko			
Työn nimi ☐ ☐ Arbetets titel – Title: "Väärinkäsityksiä merellä" - Miksi S. S. Lusitanian vuonna 1915 tapahtunut upottaminen herätti amerikkalais-britannialaisessa lehdistössä suuren kohun ja myytin sotarikoksesta?			
Oppiaine ☐ Läroämne – Subject: Yleinen historia			
Työn laji ☐ ☐ Arbetets art – Level: Pro Gradu - tutkielma		Aika ☐ ☐ Datum – Month and year: Syyskuu 2012	Sivumäärä ☐ ☐ Sidoantal – Number of pages: 72
Tiivistelmä ☐ ☐ Referat – Abstract			
<p>Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää uutisointia toukokuussa 1915 tapahtuneesta britannialaisen matkustaja-alus S.S. Lusitanian torpedoimisesta. Kartoitan myös tapahtumasta esitettyjen sotarikossyytösten faktapohjaa ja tutkin, miksi käsitys sotarikoksesta muodostui, sekä käyn läpi pääpiirtettäin itse kyseisen aluksen uppoaminen ja siihen liittyneet olosuhteet. Lusitania upposi nopeasti saatuaan osuman saksalaisen sukellusveneen laukaisemasta torpedosta ja aluksen mukana pohjaan vajosi britannialaisten matkustajien lisäksi myös useita Yhdysvaltain kansalaisia. Iso-Britannia oli tänä aikana sodassa Saksan keisarikunnan kanssa, mutta Yhdysvallat liittyi sotaan vasta vuonna 1917.</p> <p>Pääasiallisena tutkimusmetodinä on käytetty lehdistöanalyysia. Tutkielmaa varten on tarkasteltu The Times ja New York Times – lehtien kirjoittelua vuodesta 1915 alkaen. Tutkielmaan kuuluu myös lyhyt selvitys ensimmäisen maailmansodan alkuvaiheista ja katsaus siitä, miten merisodankäyntiin tuona aikana suhtauduttiin. Lisäksi todetaan, että tänä aikana ei ollut voimassa merisodankäyntiä koskevia kansainvälisiä sopimuksia, vain yksipuolinen julistus, jota ei ollut ratifioitu kaikissa sotaa käyvissä maissa. Tätä julistusta siteerataan tutkielmassa.</p> <p>Tutkielmassa on myös siteerattu saksalaisen amiraalin, Saksan keisarin lähipiiriin kuuluneen meriupseerin, päiväkirjaa ja todettu, että toisin kuin lehdistö halusi asiasta esittää, Saksan sodanjohdon suhtautuminen Lusitanian tuhoon ei ollut yksimielinen eikä selkeä. Tutkielmassa on siteerattu yhdysvaltalaisista lakitieteellisistä julkaisua ja sen kattavaa raporttia Lusitanian uppoamisesta. Tässä artikkelissa vapautettiin laivan miehistö ja päällystö vastuusta aluksen tuhoon ja monien sen matkustajien menehtymiseen.</p> <p>Tutkielman tulokset osoittavat, että Lusitanian tuho valjastettiin heti propagandakäyttöön. Tapahtunut ei ollut sotarikos, koska sen tapahtuma-aikana ei ollut voimassa kansainvälistä lakia tai sopimusta, joka olisi määritellyt asian näin. Tästä huolimatta britannialainen lehdistö puhui saksalaisesta hirmutyöstä, merirosvouksesta, rikoksesta ja käytti muutenkin erittäin tuomitsevaa, joskin faktuaalisesti virheellistä kieltä. Yhdysvaltalainen lehdistö oli aluksi vähemmän tuomitsevaa, mutta sielläkin haluttiin vetää tapahtuneen tekijät vastuuseen teoistaan, vaikka ne eivät varsinaisesti rikoksia olleetkaan.</p> <p>Tutkielman tuloksista voidaan päätellä, että tapauksesta puhutaan käsitellyissä lehdissä sekä vielä nykyäänkin sotarikoksena, koska tällainen tulkinta oli lehtien kustantajille ja varsinkin Britannian valtiolle edullinen. Lehdistö levitti tällaista käsitystä, ja se jäi ihmisten mieliin. Kun tapahtumasta on kulunut tarpeeksi kauan aikaa, käsitys muokkautui totuudeksi. Sodan hävinneen Saksan virallisella kannalla asiaan oli mielikuvan muodostumisen kannalta vähän, jos lainkaan, merkitystä.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords: 1915, Yhdysvallat, Iso-Britannia, lehdistö, ensimmäinen maailmansota, Lusitania			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited: Filosofian, historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos.			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

”Väärinkäsityksiä merellä ”

Miksi S.S. Lusitanian vuonna 1915 tapahtunut upottaminen herätti
amerikkalaisessa-britannialaisessa lehdistössä suuren kohun ja myytin sotarikoksesta ?

Yleisen historian pro-gradu tutkielma

07.09.2012

Joonas Katko

Helsingin yliopisto

1.Sisällysluettelo

2. Johdanto

Tutkimusaihe (s.3)

Tutkimusmenetelmät (s.11)

Lähdeaineisto ja aikaisempi tutkimus (s.12)

3. Lyhyt johdatus ensimmäiseen maailmansotaan

Sodan alkuhetkistä asemasotaan (s.16)

Itärintama ja merisota (s.19)

4. S.S. Lusitania

Mikä oli S.S. Lusitania ja miten se upposi (s.22)

Lusitanian uppoamisen olosuhteet ja välittömät seuraukset (s.27)

5. Lehdistön reaktiot ja uutisointi S.S. Lusitanian upottamisesta

Kirjoittelu New York Times:ssä välittömästi Lusitanian tuhon jälkeen (s.29)

Lusitaniaa koskeva myöhempi kirjoittelu New York Times:ssä (s.41)

Kirjoittelu The Times:ssä välittömästi Lusitanian tuhon jälkeen (s.51)

Lusitaniaa koskeva myöhempi kirjoittelu The Times:ssä (s.61)

6. Yhteenveto

Lusitanian tuhon merkitys historiantutkimuksessa (s.67)

Lusitanian tuhon merkitys yleisen mielipiteen kannalta (s.68)

7. Lähteistöluettelo

Kirjallisuus (s.70)

Artikkelit ja elektroniset lähteet (s.72)

2.Johdanto

Tutkimusaihe

Ensimmäisen maailmasodan katsotaan virallisesti alkaneen 30 heinäkuuta 1914 kun Itävalta-Unkari julisti sodan Serbialle.¹ Seuraavina päivinä Saksa hyökkäsi Ranskaan Belgian kautta ja eteni kiivaassa tahdissa aina Marne-joelle saakka, lähelle Pariisia. Itärintamalla venäläiset kärsivät alkumenestyksen jälkeen tappioita saksalaisjoukkojen käsissä, mutta Itävalta-Unkarin armeijoita Venäjä painosti ankarasti. Vaikka sota levisi pian eri osapuolien siirtomaihin, esimerkiksi Afrikkaan ja Aasiaan, se oli aluksi vain eurooppalaisten suurvaltojen välinen konflikti. Presidentti Woodrow Wilsonin johdolla Yhdysvallat noudatti eristäytymispolitiikkaa eikä aluksi liittynyt sodassa kenenkään puolelle. Saksan hyökkäys saavutti menestystä, mutta Ranska ei kukistunut vaan taistelut juuttuivat juoksuautoihin ja liikkuva sodankäynti muuttui asemasodaksi². Voittoa ei kuitenkaan saavutettu suoraan taistelukentällä ja siksi eri osapuolet joutuivat suunnittelemaan strategioita pitkään jatkuvan sodan varalta.

Tällaista taustaa vasten kiinnostuin S.S. Lusitanian, britannialaisen matkustajalaivan, upottamisesta ja sitä aikoinaan ympäröineestä kohusta. Tapaus oli sinänsä selkeä. Sotaa käyvän maan lipun alla purjehtinut laiva joutui vihollismaan, Saksan, sota-aluksen upottamaksi. Lusitania ei suinkaan ollut ainoa siviilialus, joka päätyi Atlantin pohjaan ensimmäisessä maailmansodassa, mutta laivan matkustajat ja sen lasti tekevät tapauksesta tavallaan merkittävän. Lusitania vei syvyyksiin mukanaan satoja amerikkalaisia matkustajia. Tapaus herätti Yhdysvalloissa kohua juuri siksi, että valtio oli virallisesti puolueeton ja sen kansalaisten olisi kuulunut olla sotatoimien ulkopuolella. Skotlannissa viettämiäni vuosien (2002-2007) aikana sain monilta briteiltä ja muutamalta amerikkalaiselta kuulla tapahtuneen olleen sotarikos ja sen aiheuttaneen Yhdysvaltojen liittymisen sotaan Saksaa vastaan taistelleiden ympärysvaltojen puolelle. Halusin tutkia tätä ja selvittää, miten tapahtuneeseen suhtauduttiin välittömästi sen jälkeen ja millaisiin tarkoituksiin se mahdollisesti sotapropagandan eteen valjastettiin.

---

1 Carey, Scott, s.2

2 Carey, Scott, s.33

Varmasti tapaukselle oli propagandakäyttöä. Siitä liikkuu edelleen kaikenlaisia huhuja ainakin Britanniassa. Tärkeimpänä tutkimuskysymyksenä pidän sitä, miksi anglosaksisissa maissa Lusitanian tapauksesta syntyi niin monenlaisia, faktuaalisesti virheellisiä käsityksiä ja miksi myytti sotarikoksesta elää yhä. Aloittaessani kirjoitustyön elin vielä siinä käsityksessä, että ensimmäisen maailmansodan aikana oli voimassa merisodankäyntiä rajoittavia sopimuksia, jotka määrittivät millaisissa oloissa siviilialuksia vastaan saisi hyökätä. Opintoni Britanniassa olivat saattaneet minut tähän käsitykseen, joka myöhemmin osoittautui virheelliseksi.

Britanniassa Lusitanian tuhoa pidettiin niin järkyttävänä, että syntyi käsitys rikoksesta, vaikka, kuten myöhemmin esitän, ei ollut voimassa sopimusta, jonka puitteissa aluksen tuho täyttäisi sotarikoksen määritelmän. Länsimaisen oikeuskäsityksen mukaan rikoksista ei tuomita taannehtivasti. Jos jokin teko ei ole sen tekohetkellä rikollinen, ei sen tekijää voida jälkikäteen tuomita rangaistukseen. Historiassa oikeus tosin on aina ollut voittajan käsissä ja ensimmäisessä maailmansodassa juuri ympärysvallat, joihin sekä Britannia että myöhemmin Yhdysvallat kuului, pääsivät voitolle. Niiden kansalaisilla oli siten mahdollisuus muodostaa syvään juurtunut ja virheellinen käsitys Lusitanian upottamisesta.

Viimeaikoina on myös keskusteltu muistamisesta ja kansallisista muistoista, siitä, kuinka merkittävät tapahtumat tai suuret katastrofit jättävät jälkensä kansanperinteeseen. Lusitanian tapaus jätti jälkensä sekä brittiläiseen että amerikkalaiseen perimätietoon. Britannian lehdistö suhtautui aluksi sukellusveneiden aiheuttamaan vaaraan väheksyvästi, mutta itse uutinen Lusitanian tuhosta oli jyrkän tuomitseva. Alempana siteeraamissani lehtiartikkeleissa puhutaan saksalaisten julmuuden uhreista. Heti tapahtuman jälkeen virallinen Britannia omaksui jyrkän tuomitsevan kannan sukellusveneiskuja kohtaan, vaikka mikään voimassaoleva laki ei sellaisia kattanutkaan.

Lusitanian tuhoa, kuten myös muiden sukellusveneiden upottamien alusten kohtaloa, käsiteltiin yksimielisesti rikoksena, vääryytenä ja hirmutekona. Amerikkalaisen lehdistön kanta oli pitkään pidättyvämpi, eivätkä edes välittömästi turman jälkeiset lehdet tuominneet Saksaa yksimielisesti. Minulle itselleni on kerrottu toisen maailmansodan tapahtumista erilaisia versioita, jotka myöhemmin ovat osoittautuneet joskus suorastaan perättömiksi. Tällaista taustaa vastaan en ollenkaan ihmettele epätosiin väittämiin perustuvan mielikuvan muodostumista.

Itse tapahtuman tarkat olosuhteet ovat monessa tapauksessa suurelle yleisölle epäselvät ja mielestäni on asianmukaista esittää tapahtuneesta suhteellisen puolueeton näkemys. The American Journal of International Law kirjoitti lokakuussa 1918 raportin tapauksesta, kun aluksen omistaneelta varustamolta oli vaadittu korvauksia turman johdosta. Artikkelissa käsiteltiin upotuksen olosuhteita ja oikeuden päätöstä jutun lopuksi. Aluksen varustanut yhtiö vapautettiin vastuusta ja Saksan katsottiin olevan vastuussa kaikesta aiheutuneesta tuhosta. Juridinen korvausvastuu on toki eri asia kuin syyllisyys sotarikokseen, mutta en pidä lainkaan ihmeellisenä, että Saksaa on täysin syyllistetty tapauksesta. Merisotaa koskevista laeista oli olemassa julistus, jossa määriteltiin, miten erilaisia aluksia tulisi sotatilanteessa kohdella.

Tämä nk. Lontoon julistus (Declaration concerning the Laws of Naval War, Merisodan lakeja koskeva julistus)³ (oli annettu vuonna 1909 Lontoossa, siihen oli yhdistetty merisotaa koskevia lakeja ja käytäntöjä ja sitä olivat ehdottaneet eurooppalaiset suurvallat, Yhdysvallat sekä Japani. Minulla ei ole täyttä selvyyttä siitä, mitkä kaikki valtiot tämän julistuksen ratifioivat, Yhdysvallat ainakin. Huomattavaa on, ettei julistuksessa käsitellä lainkaan sukellusveneitä. Joko ne oli tarkoituksella jätetty ulos, tai sitten niitä ei yksinkertaisesti pidetty aseena, jolla tulisi olemaan vaikutusta merenkulkuun.

---

3 <http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/255> (vierailtu 6.9.2012)

Julistus teki selväksi kuitenkin sen, että laivaa, joka käytti sotaikäyvän valtion lippua, tuli kohdella tämän valtion aluksena ja siis vihollislaivana. Julistus ei kuitenkaan ole sama asia kuin sopimus, eikä yksipuolisen julistuksen voi millään tavoin olettaa sitovan valtioita, jotka eivät sitä ole hyväksyneet. Kuitenkin jo ensimmäisesstä Lusitanian tuhoa koskevassa, britannialaisessa lehtiartikkelissa puhutaan rikoksesta (*).

Lusitanian lasti täytti julistuksen mukaisen ”contrabandin”, eli kielletyn tavaran määritelmän. Esimerkiksi julistuksen toisen luvun, 22 artiklan viidennen pykälän mukaan selkeästi sotilaalliset vaatteet ja varusteet sekä toisen pykälän mukaan ammuksiset, kranaatit ja kaikki niiden osat olivat tällaista lastia, ja kuten sivulla 11 esitän, Lusitanian lastina oli kyseistä materiaalia huomattavia määriä. Lusitanian tuhon legitimiteettiä tutkiessa on myös merkitystä sillä, saattoiko torpedot ampuneen sukellusveneen miehistö tietää aluksen lastista etukäteen. Tästä minulla ei ole varmaa tietoa, koska saksankielentaitoni on hyvin rajoittunut enkä ole pystynyt tutustumaan saksalaisiin asiakirjoihin. Lusitanian käyttäytyminen merellä, tapa jolla se kulki suurella nopeudella ja väistöliikkeitä suorittaen, voitaisiin tulkita yritykseksi estää laivan pysäyttäminen, sillä Lusitania pystyi ylittämään sukellusveneen huippunopeuden helposti ja pakenemaan siltä, jos vene olisi huomattu. Julistuksen mukaan alus, joka toimi täten, siis pakeni varoituslaukauksista välittämättä, oli vaarassa joutua upotetuksi.

Ei ole lainkaan ihmeellistä, että näin ongelmallisesta ja tavanomaisiin sodan käytäntöihin sopimattomasta tapauksesta muodostui hyvin monenlaisia ja keskenään ristiriitaisia tulkintoja. Lusitanian mukana hukkuneiden omaisille saksalaisten syyllisyys on, ymmärrettävistä syistä, ollut ilmeistä ja tapaus on tarjonnut Britannialle niin huomattavan propagandamahdollisuuden, ettei sitä ole jätetty käyttämättä. Yksi suurimmista syistä siihen, miksi Lusitanian tapausta britannialaisten silmissä yleensä pidetään sotarikoksena, on juuri saksalaiskapteenin päätös ampua torpedoja sukelluksista. Lusitaniaa ei varoitettu varoituslaukauksilla tai muilla tavoin, vaan ensimmäiset siihen kohdistetut ammuksiset olivat jo tuhoisia.

Tavallisen sotalaivan olisi tullut, yllämainitun merisotaa koskevan julistuksen nojalla, vaatia ensin alusta pysähtymään, sitten ampua varoituslaukaus ja vasta viimeiseksi, jos kohde olisi yhä yrittänyt pakoa, ampua sitä tuhoamistarkoituksessa. Alla lainatussa artikkelissa, sekä uppoamisesta kertovissa lehtijutuissa kuvataan, kuinka Lusitanian tuhonneet torpedot laukaistiin upoksista niin, ettei niitä havaittu ennenkuin ne osuivat alukseen. Syytä tähän ei tiedetä, mutta sukellusvene on aina paremmin turvassa pinnan alla, varsinkin kun se oli niin lähellä Britannian rannikkoa, kuin Lusitanian tapauksessa.

Kun tapahtumasta Brittiläisessä lehdistössä puhuttiin heti turman jälkeen rikoksena, ei ole mitenkään ihmeellistä, että varsinkin Britanniassa on jäänyt pysyväksi käsitys tapahtuneen olleen rikos. Britannia oli sodassa Saksan kanssa, kun Lusitania upposi ja sota oli jo kevääseen 1915 mennessä aiheuttanut ennennäkemättömiä tappioita vailla mitään merkkiä nopeasta lopusta. Toisaalta on pidettävä mielessä se, että yleisen oikeuskäsityksen mukaan rikoksesta ei tuomita taannehtivasti.

Lusitanian tapaus on sinänsä selkeä: saksalainen kapteeni oli vastuussa tuhosta, joka ei kuitenkaan ollut tapahtuessaan varsinaisesti sotarikos, sillä kansainvälisiä lakeja, jotka kattaisivat laivan torpedoimisen sukellusveneellä, ei ollut vielä tuolloin olemassa. Julistus ei ole laki, eikä sellaisen nojalla ole kohtuullista tuomita henkilöä, jonka kotimaa ei ole julistusta hyväksynyt. Kapteenia ei tosin varsinaisesti tuomittu mihinkään rangaistukseen, mutta hänen annetaan ymmärtää olleen sotarikollinen. Lisäksi itse tapahtumasta, sinänsä normaalista sotateimesta, puhutaan jatkuvasti rikoksena, kuten referoiduista lehtiartikkeleista myöhemmin tässä tekstissä käy ilmi. *The American Journal of International Law* kirjoitti kuvauksen tapahtuneesta seuraavasti: ”she was, as between the German and the British Governments, an enemy ship as to Germany”:⁴, eli alus oli Britannian ja Saksan välisestä sotatilasta johtuen saksalaisten silmissä vihollislaiva. Artikkelissa mainitaan Saksan hallituksen varoittaneen kaikkia Britanniaa lähestyviä aluksia vaarasta joutua sukellusveneeseen tuhoamaksi. Artikkelit mainitsee myös, ettei Lusitaniaa ennen yksikään ”transatlantic liner”, Atlantin ylittävä matkustaja-alus ollut joutunut torpedoiduksi.

4

The American Journal of International Law, Vol. 12, No. 4 (Oct., 1918), pp. 862-888

Lisäksi tiedustellessani maanpuolustuskorkeakoulun edustajalta kyseisenä aikana voimassa olleista, merisodankäyntiä koskevista kansainvälisistä sopimuksista hän totesi sodankäyntiä koskevia sopimuksia harvoin noudattettavan, jos vain on mahdollista hyötyä niiden kiertämisestä.. Lontoon julistus, johon yllä viittasin, oli pyrkimys yhtenäisen ja kaikkia suurvaltoja sitovan sopimuksen voimaansaattamiseksi, mutta kaikki julistukseen osallistuneet valtiot eivät ratifioineet sitä eikä sopimus tullut laisinkaan voimaan.

Kansainvälisten sopimusten ongelmana on aina ollut niiden sitovuuden takaaminen. Miten ja millä keinoilla voidaan pakottaa useampi suurvalta pitämään sanansa? Edes nykyään olemassa olevat Yhdistyneet Kansakunnat ei pysty pitämään suurvaltojen intressejä kurissa. Moiseen ei myöskään pystynyt sen edeltäjä Kansainliitto, joka perustettiin juuri estämään uuden maailmansodan syttyminen. Ensimmäisen maailmansodan merisota oli sikäli poikkeuksellinen aikaisempiin verrattuna, ettei Saksan laivasto pyrkinyt rajoittamaan Britannian merenkulkua ainoastaan pinta-aluksilla ja myös siksi, että kumpikin osapuoli pyrki aktiivisesti välttämään suurien pintalaivastojensa kohtaamista siinä pelossa, että niiden tuho tekisi häviäjän merenkulun mahdottomaksi. Suurien taistelulaivojen rakentaminen ja ylläpitäminen oli tullut niin kalliiksi, että niiden tuhoutumisen mahdollisuutta haluttiin välttää tilanteessa, jossa varmasta merivoitosta ei ollut takeita. Tällaista taustaa vasten sukellusvenesota oli varsin järkevä vaihtoehto.

Samassa *The American Journal of International Law*:n artikkelissa käsitellään oikeusjuttua, jossa Cunard Lineltä, Lusitanian varustamolta, vaaditaan korvauksia. Artikkelissa kerrotaan, että oikeus totesi tapahtuneen johtuneen Saksan hallituksen laittomasta toimesta. Tähän vedoten todetaan oikeuden vapauttaneen varustamon syytteistä. Artikkelissa kuitenkin moneen otteeseen todetaan Lusitanian noudattaneen ohjeita käyttäytyä kuten sota-aluksen tulisi, ja että alus näin toimiessaan joutui suoraan vaaraan tulla upotetuksi. On merkittävää myös se, että julkaisu päättyi toteamaan näin aikana, jolloin Yhdysvaltojen ja Saksan välillä oli vielä voimassa sotatila ja Yhdysvaltojen joukot osallistuivat kiivaisiin taisteluihin länsirintamalla.

Sekä Britanniassa että Yhdysvalloissa syytettiin tapahtuneesta sukellusveneeseen kapteenia ja todeta tämän olleen kaiken pahan alkujuuri. On kuitenkin myös muistettava, ettei sukellusveneellä ollut mahdollisuutta pysäyttää ja tarkastaa täydellä höyryllä kulkevaa alusta. Ensimmäisen maailmansodan aikaisten veneiden huippunopeus jäi pinnallakin panssaroimatonta ja aseistamatonta matkustaja-alusta hitaammaksi. Miten sukellusveneeseen olisi ollut mahdollista pysäyttää pakeneva, itseään nopeampi alus ampumatta sitä sellaiseen kuntoon, ettei se enää pystynyt pakenemaan?

Lisäksi ei ole mitenkään ihmeellistä, että kun sukellusvenesotaa kokeiltiin ensimmäistä kertaa toisen valtion koko merenkulkua vastaan ensimmäisessä maailmansodassa, eivät merisodankäyntiä koskevat sopimukset olleet aivan ajan tasalla tällaisten uusien aseiden kanssa. Iso-Britannian merivoimat olivat asettaneet Saksan saartoon, joka sodan pitkittyessä vaati ihmishenkiä, kun Saksassa syntyi saarrosta aiheutuva ruokapula. Oliko siis täysin sopivaa saartaa valtio mereltä pinta-aluksilla ja siten näännyttää hengiltä sen kansalaisia, mutta kun tämä valtio iski takaisin sillä ainoalla aseella joka tarkoitukseen sopi, sukellusveneillä, kyseessä olikin vääryys ja sotarikos?

On toki muistettava, että ihmisten mielikuvia tapahtumista värittää heidän oma näkökulmansa niihin. Vielä vuoden 1915 alussa merisaarto ei ollut aiheuttanut suoranaista ruokapulaa Saksassa ja vaikka olisikin, olisiko siitä tullut luotettavaa tietoa Britanniaan ja Yhdysvaltoihin? Tällaisten tietojen luotettavuus olisi myös todennäköisesti kyseenalaistettu, koska kaikki sotaikävät valtiot solvasivat parhaansa mukaan vastustajiaan jo pelkästään propagandasyistä. Vielä ensimmäisen maailmansodan alkuvuosina sotaikävien maiden asukkaista harva oli ymmärtänyt millaista tuhoa nykyaikaisilla aseilla saataisiin aikaan. Vielä harvempi pystyi ymmärtämään kuinka laajalti sota tulisi vaikuttamaan rintamalinjojen taakse.

Yhden matkustaja-aluksen upottaminen ja sen aiheuttama ihmishenkien menetys on konkreettinen tragedia, jota on paljon helpompi käsitellä omassa mielessään kuin merisaarron mahdollisesti aiheuttama nälänhätä, jonka vakavuudesta ei itse voi saada kunnollista tietoa. Kun tällaisesta tapahtumasta jää selkeä mielikuva, on sen välittäminen jälkipolville myös huomattavasti helpompaa. Kun subjektiivinen mielikuva välittyy sukupolvelta toiselle, se muuttuu perimätiedoksi.

Vaikka mielikuva itsessään on tosiasiallisesti virheellinen, sillä on painoarvoa sen periytyvyyden takia. Ei kukaan halua myöntää isovanhempiensa kertoneen pelkkiä valheita, eikä niin varmasti olekaan, mutta jos tarinat, joita on välitetty isältä pojalle, ovat olleet jo alunperin virheellisiä eivät ne sukupolvien saatossa ainakaan muutu totuudellisemmiksi. Tulee muistaa myös ensimmäisen maailmansodan alla vallinnut ilmapiiri itse koko sotaa kohtaan. Sekä Saksassa että Ranskassa uskottiin sodan päättyvän ennen joulua, Britanniassa ei pantu voimaan asevelvollisuuslakia ennen vuotta 1916, koska vapaaehtoisia riitti armeijan riveihin kylliksi ja Venäjälläkin uskottiin Saksan musertuvan ”Venäjän höyryjyrän” alle. Kun sota ei sitten loppunutkaan nopeasti ja varsinkin länsirintamalla eteneminen jumiutui asemasodaksi, eri osapuolet pyrkivät hakemaan epäsuoraa ratkaisua tilanteeseen.

Merisaarto, sukellusvenesota ja erilaiset yritykset uuden rintaman avaamiseksi, esimerkiksi Gallipolissa ja Lähi-Idässä, olivat tapoja, joilla sota pyrittiin voittamaan kiivaimpien rintamien ulkopuolella. Koska tällaisia sodankäyntitapoja ei oltu aikaisemmin tarvittu eurooppalaisten valtioiden välisessä sodankäynnissä - aikaisemmissa sodissa oli selkeästi saatu suorilla sotatoimilla aikaiseksi ratkaisu sotaan - ei niitä oltu kunnolla käsitelty sopimuksissa, joilla pyrittiin rajoittamaan sodan tuhoja. Laajamittainen sukellusvenesota oli juuri tällainen keino ja Saksa, jonka pintalaivasto ei kyennyt haastamaan Britannian Royal Navy:a, turvautui siihen kamppaillessaan Britannian kanssa. Sukellusvenesota oli lähestulkoon ainoa tapa todella haitata Britannian mahdollisuuksia sodankäyntiin, sillä tämännäikäiset ilma-aseet olivat vielä niin alkeellisia, ettei niillä voitu suorittaa vakavasti otettavia sotatoimia Britannian taloutta ja teollisuutta vastaan.

Ilmalaivoja, sekä sodan loppupuolella alkeellisia pommikoneita, käytettiin Lontoon pommittamiseen, mutta ne aiheuttivat lähinnä vähäisiä henkilövahinkoja. Sukellusvenesota jäi Saksan ainoaksi aseeksi jolla se pystyi todella satuttamaan Britanniaa. Merenkäynnistään ja laajasta kauppalaivastostaan kuuluisalle Britannialle tämä oli toki kova isku, enkä ihmettele lainkaan, että on jäänyt elämään käsitys sukellusveneiden tekemistä tuhoista sotarikoksina. Onhan toki kohtuutonta odottaa, että näinkin suuren sodan aikana kaikki osapuolet toimisivat yhden osapuolen sopiviksi kokemien herrasmiessääntöjen mukaan.

Tutkimusmenetelmät

Tutkimus on suoritettu käymällä läpi mikrofilmattuja sanomalehtiä, kirjallisuutta ja J-Stor⁵ – artikkelitietokantaa. Tässä tekstissä käytän Iso-Britanniasta, Ranskasta, Venäjältä ja näiden liittolaisista yleisesti käytettyä termiä ”Ympärysvallat” ja Saksasta liittolaisineen termiä ”Keskusvallat”. Näitä termejä käytetään yleisesti historiankirjoituksessa ja ne selkeyttävät sodan monimutkaisia liittolaissuhteita. Suuri osa lainatuista lehtiartikkeleista on alkuperäisasussaan kirjoitettu englanniksi ja olen kääntänyt ne tähän tekstiin silloin, kun niissä on tekstiä muutamia lauseita enemmän. Lehtien otsikot ja alaotsikot olen jättänyt kääntämättä, sillä ne ovat hyvin informatiivisia kuvaamastaan tapahtumasta ja niiden sisältöä on hankala välittää täysin sanatakkasti käännöksessä. Olen myös kääntänyt lainaukset kirjoista. Lisäksi tekstin loppupuolella lainatun dialogin, jossa kuulustellaan henkilöä oikeudessa, olen jättänyt kääntämättä, koska oletan sen kontekstin hämärtyvän liikaa suomennettaessa. Kyseinen teksti on myös pienennetty, jotta se mahtuu yhdelle sivulle. Käännöksissä olen pyrkinyt säilyttämään tekstin alkuperäisen merkityksen.

Tässä tekstissä presidentti Rooseveltilla tarkoitetaan Theodore Rooseveltia, ei toisen maailmansodan aikana vaikuttanutta Franklin Delano Rooseveltia. Theodore Roosevelt toimi ensin varapresidenttinä, mutta syksyllä 1901 presidentti McKinley salamurhattiin ja Roosevelt vannoi virkavalan⁶. Roosevelt toimi presidenttinä vuosina 1901-1908⁷ ja oli erittäin suosittu, elämäkerrassa hänen toista vaalivoittoaan kuvattiin seuraavasti: At the election on November 8, Roosevelt had a majority of nearly two million and a half votes out of thirteen million and a half cast, thus securing by large odds the greatest popular majority any President has had. The Electoral College gave him 336 votes and Parker 140.”⁸: Roosevelt oli erittäin arvostettu presidentti ja pysyi aktiivisena politiikassa myös kahden kautensa jälkeen. Tämän vuoksi New York Times varasi Lusitanian uppoamisesta kertovaan numeroonsa etusivulta palstan Rooseveltin mielipiteille.

---

5 <http://www.jstor.org/>

6 Thayer, Roscoe

7 Thayer, Roscoe s.154, s.316

8 Thayer, Roscoe s.308

Lähdeaineisto ja aikaisempi tutkimus

Keskityin amerikkalaiseen ja brittiläiseen lehdistöön, joista The Times, vielä edelleenkin maineikas englantilainen sanomalehti, oli tuohon aikaan kansainvälisesti erittäin arvostettu ja sitä pidettiin puolueettomana jopa sen uutisoidessa sodista, joissa Britannia oli osallisena. Tästä saisi mielenkiintoisen vertailukappaleen siltä varalta, että muiden julkaisujen uutisointi olisi hyvinkin yksipuolista ja tuomitsevaa. Löysin The American Journal of International Law:n numeron, jossa käsitellään vielä sodan raivotessa Lusitaniaa ja erityisesti sen omistanutta laivanvarustamoaa vastaan nostetun oikeusjutun valossa itse upottamisen yksityiskohtia. Materiaalia on saatavilla, eikä tutkimus jää yhden julkaisun varaan. Mainitsin The Timesin esimerkkinä lehdestä, jonka vanhoja numeroita on saatavilla sekä arkistokappaleina että elektronisesti.

Tarkoitukseni oli myös kiinnittää huomiota yleisönosastokirjoitteluun ja siihen, miten sen perusteella yleinen mielipide mahdollisesti erosi virallisesta linjasta. Aineistoa tutkiessa havaitsin, ettei mielipidekirjoituksia oltu erotettu omaksi kokonaisuudekseen, vaan ne oli molemmissa tutkituissa lehdissä ladottu varsinaisten uutisjuttujen lomaan. Toinen suuri, tapahtuman aikana laajaa menekkiä nauttinut lehti, johon syvennyn, on New York Times, Yhdysvalloissa edelleenkin maineikas ja laadukas päivälehti. Lusitanian tapauksen aikoihin siinä julkaistiin runsaasti vartenotettavien kansalaisten mielipiteitä ja kirjoituksia, mm. entisen presidentti Theodore Rooseveltin kannanotto, jossa tämä tuomitsi tapahtuneen.

Helsingin yliopistossa ei ole tästä aiheesta kirjoitettu Pro gradu - tutkielmaa aikaisemmin. Englanniksi materiaalia on tarjolla rajatusti, sillä tapaus jäi suursodan varjoon. Tutkimassani kirjallisuudessa koko Lusitanian tuho seurauksinaan kuitataan lyhyesti, usein merisodankäynnin laajemman käsittelyn ohessa, jos sitä ollenkaan mainitaan.. Aiheesta on myös tehty vuonna 2007 elokuva, *Lusitania: Terror at the Sea*.

Aikalaiskirjallisuudessa tapahtumaa käsiteltiin yleensä joko varsin neutraalisti, vain yhtenä sotaa koskevana alaviitteenä ja vain muutamassa tapauksessa korostettiin tapahtuneen raakuutta ja julmuutta. Guinn kirjoittaa Britannian ulkopoliitikasta ja sotastrategiasta, hän mainitsee vain seuraavaa: ”Lusitanian upottaminen 5 toukokuuta osoitti koko maailmalle, kuinka tehokas ase sukellusvene voisi olla.”⁹ Tämän jälkeen koko kirjassa ei mainita asiasta yhtikäs mitään, Lusitanian tuho oli vain alaviite merisotaa koskevassa kappaleessa. Selkeästi tapaus ei herättänyt kaikissa samanlaista kauhistusta kuin Britannian lehdistön keskuudessa.

Myös Buchan, kirjoittaessaan merisodan merkittävistä tapahtumista kuittaa Lusitanian lähes alaviitteenä: ”Selkeimmät menetykset olivat Lusitania, 7 toukokuuta ja Armenian, 28 kesäkuuta...”¹⁰ Tapaus ei ansainnut itselleen edes kokonaista lausetta kirjassa, joka on kirjoitettu vain kaksikymmentä vuotta sodan jälkeen aikana, jolloin useat Lusitanian tuhosta selvinneet olivat yhä elossa. Merisodankäynnin kannalta sillä oli siis varsin vähän merkitystä.

Toiset kirjoittajat eivät tyytyneet syyttämään yksipuolisesti Saksaa tapahtuneesta, vaan huomauttivat että Britannian hallitus oli välinpitämättömyydellään osaksi vastuussa. Mills kirjoittaa seuraavaa: ”Amiralitettia ja laivan päällystöä ei voida vapauttaa kaikesta vastuusta tähän kammottavaan ihmishenkien menetykseen, virallisesta salailusta huolimatta. Britannian hallituksen hyväksynnällä Cunard – varustamo möi matkalippuja sotatoimialueeksi julistetun vyöhykkeen läpi senkin jälkeen, kun sitä oli varoitettu että sen aluksia tulisi upottamaan valtio, joka oli osoittanut paitsi tahtonsa, myös kykynsä (merisotaan).”¹¹ Tapahtuneesta ei syytetty pelkästään Saksaa ja sen sukellusvenekampanjaa, myös vastakkaisia mielipiteitä oli. Näitä käsitellään myös myöhemmin lehdistön reaktioita kuvatessa.

---

9 Guinn, s.75
10 Buchan, s.195
11 Mills, s.168

Carey & Scott kuvailevat tapahtumaa virheellisen rikolliseksi: ”Meren lakien ja tapojen mukaan U-veneiden toiminta oli pelkkää merirosvousta. Monet uskoivat että kampanja käynnistettiin vailla toivoa tehokkaasta saarrosta, pelkän pelottelun vuoksi.”¹² Kuten ylempänä on mainittu, ei tähän aikaan ollut voimassa kansainvälisesti sitovaa sopimusta merisodankäynnistä. Lisäksi sukellusvenesodan kuvaaminen pelkäsi pelotteluksi on sen tehokkuuden huomattavaa aliarvioimista.

Äärimmäistä mielipidettä puolestaan edustaa Frothingham, nimensä mukainen kirjoittaja (Frothing tarkoittaa suomeksi ”vaahtoava”), joka kuvailee tapahtunutta seuraavasti: ”Tämä kammottava ihmishenkien menetys, sekä viattomien naisten ja lasten tuho, teki mitä suurimman vaikutuksen ympäri maailmaa. Kaikki muut keskustelut ja häiriötekijät kalpenivat siihen verrattuna.”¹³ On varsin epätieteellistä väittää, että yhden matkustajalaivan upottaminen olisi jotenkin vetänyt puoleensa koko maailman huomion samalla, kun käytiin ennenaikemättömän suurta sota. Sekä länsi-että itärintamalla käytiin tähän aikaan suuria, verisiä taisteluja joissa kaatui kymmeniätuhansia miehiä. Gallipolin niemimaalle oli tehty epäonninen maihinnousu ja Italian liittyminen sotaan alkoi olla käsillä. Kaikkeen tällaiseen verrattuna Lusitanian tuho oli lopultakin varsin pieni asia. Frothingham kirjoittaa kuin koko maailmansota olisi vain sivuseikka muutamien amerikkalaisten ja brittien kohtalojen rinnalla.

Aikalaiskuvauksia Brittiläisestä ja Amerikkalaisesta näkökulma yhdistää saksalaisen näkökulman ohittaminen. Jotkut kirjailijat valittelevat viattomien uhrien kohtaloa, toiset mainisevat koko tapauksen vain ohimennen, mutta kukaan heistä ei tarkastele asiaa Saksan silmin. En itse osaa saksaa, mutta sain käsiini englanniksi käännetyn, saksalaisen amiraali Georg von Müllerin, päiväkirjan sodan ajalta. Tämä teos tuo esille saksalaisen näkökulman sellaisen henkilön silmistä, joka oli paikalla kun Saksan toimenpiteitä Lusitanian tuhon suhteen suunniteltiin ja toimeenpantiin.

---

12 Carey & Scott, .41

13 Frothingham, s.43

Välitön reaktio tapahtuneeseen oli neutraalin toteava, von Müller toteaa seuraavasti: ”8 Toukokuuta, 1915... Kuulimme Lusitanian torpedoimista. Matkustimme yöllä Pless:iin.”¹⁴ Tältä päivältä asiasta ei ole mitään muuta merkintää, muut asiat vaativat amiraalin sekä keisarin huomion, erityisesti taistelut Venäjää vastaan. Toukokuun 12 päivä amiraali toteaa ”tilanne Lusitanian suhteen näyttää rahoittuneen.”¹⁵ Tämän jälkeen sekä taistelut idässä että Italian todennäköiseltä näyttävä liittyminen ympäröiväihin vievät sekä amiraalin että hovin huomion.

Vielä 15 kesäkuuta, kun jo yli kuukausi oli kulunut torpedoimisesta, hovi pohti vielä virallista julkilausumaa tapahtuneen suhteen: ”15 Kesäkuuta, 1915 Otin seuraavan kannan Amerikkaa koskien: me emme saa päätyä sotaan. On luvattava takuita amerikkalaisia laivoja ja jopa brittiläisiä koskien, olettaen että Britannia luopuu kauppalaivoiksi naamioiduista risteilijöistä. Kauppalaivoja saa tulittaa vain pinnalta, niiden torpedoiminen on kiellettävä.”¹⁶ Toisin kuin Frothingham ja muuta Saksaa demonisoineet esittivät, Lusitanian tuho ei ollut mikään saksalaisten yleisesti hyväksymä teko, vaan vahinko, jota keisari lähipiireineen katui ja koetti hyvittää parhaansa mukaan.

Takuut ja lupauksen eivät kuitenkaan lopulta riittäneet eikä varsinainen, lopullinen Yhdysvaltoihin lähtenyt julkilausuma ollut sitä, mitä von Müller olisi halunnut. Asia venyi viikosta toiseen ja lopullista tuotosta amiraali kuvaa seuraavasti: ”10 Heinäkuuta, 1915 ...Bethmann (kansleri) hylkäsi esitykseen kohdistamani kritiikin ja sanoi, ettei halunnut riidellä asiasta enempää laivaston kanssa. Tosiasiassa julkilausuma on kuin takki, jonka on kursinut kokoon kolme eri räätäliä...”¹⁷ Vaikka Lusitanian tuho vaati virallisen linjan ilmaisemista ei asiasta vallinnut Saksan hovissa yksimielisyyttä. Virallinen ilmoitus Saksan kannasta sai odottaa kaksi kuukautta ja von Müllerin päiväkirjoista käy ilmi, että asia aiheutti paljon päänvaivaa ja epäsovua.

---

14 von Müller, s. 77
15 von Müller, s. 77
16 von Müller, s. 85-86
17 von Müller, s.93

3.Lyhyt johdatus ensimmäiseen maailmansotaan

Sodan alkuhetkistä asemasotaan

Ensimmäisestä maailmansodasta tulevat useimmille mieleen juoksuhaudat, taukoamaton rumputuli ja taistelukaasut. Nämä ilmiöt rajoittuvat kuitenkin lähinnä länsirintamalle ja sinnekin vasta sodan alun jälkeen. Aina vuoden 1914 loppuun saakka sota oli hyvinkin liikkuvaa ja yleisesti ottaen sen ajateltiin päättyvän viimeistään joulukuun mennessä. Toisin kuitenkin kävi. BH Liddel Hart kuvailee sodan alkuvaiheen tapahtumia länsirintamalla seuraavasti:”6 elokuuta (1914) (Saksan) suuri joukkojensiirto alkoi, 3,120,000 miestä siirtyi rintamalle yhdentoista tuhannen junan kuljettamana.... saksalaiset tunkeutuivat Brysseliin 20. elokuuta ja samana päivänä saapuivat Namurin linnoituksen eteen, joka viimeisenä sulki tien Ranskaan... 23. elokuuta englantilaiset saivat tietää Namurin kukistuneen ja perääntyivät samana yönä välttääkseen saarroituksen...”.¹⁸. 6 syyskuuta, kuukausi hyökkäyksen alkamisen jälkeen, taisteltiin jo Marne- joella, Pariisin lähistöllä, jossa ranskalaiset saivat torjuntavoiton.

Vaikka hyökkäys kohti Pariisia lyötiin, liike ei suinkaan lakannut, vaan sekä saksalaiset että ranskalais-englantilainen liitto pyrkivät kiertämään vastustajiensa sivustaan saavuttaakseen lopullisen voiton. Tätä kamppailua Liddel Hart kuvaa seuraavasti:”sitten seurasivat, ainoana vaihtoehtona, toinen toistaan yritykset vihollisen läntisen sivustan kiertämiseen, vaihe jota yleisesti, joskin epätarkasti kuvataan nimellä ”kilpajuoksu merelle”... tämän seurauksena rintama siirtyi Ranskasta (Belgian) Flanderiin... kun saksan läpimurto Ypresissä (11 marraskuuta) epäonnistui, juoksuhautojen vyö ulottui (Atlantin) rannikolta Sveitsin rajalle. Nykyaikaisen puolustuksen voima oli osoittautunut hyökkäystä vahvemaksi ja tästä syntyi pattitilanne.”¹⁹” Sota julistettiin heinäkuun lopussa ja vasta marraskuulla jouduttiin toteamaan, että unelmat pikaisesta voitosta lännessä oli lopullisesti haudattava.

---

18 Liddell Hart, s.54-56

19 Liddell Hart, s. 64-67, 70

Liikkuvalta sodankäynniltä oli loppunut tila kesken ja kun ei enää voinut mennä ympäri täytyi yrittää läpi. Vuoden 1914 loppuun mennessä länsirintamalla oli jo kaatunut satojatuhansia miehiä, mutta sodan loppua ei näkynyt. Saksalaisten joukkojen ylikomentaja Falkenhayn uskoi, että ratkaisu lännessä olisi yhä saavutettavissa, mutta ei välittömästi. Liddel Hart kuvasi tästä seuranneita toimia ”hän (Falkenhayn) tajusi pitkän sodan väistämättömyyden ja ryhtyi siksi valmistelemaan Saksaa sellaista sotaa varten. Linnoittamisen taitoa hiottiin sellaiselle tasolle, etteivät muuta sotaa käyneet maat sille yltäneet ja rautatieverkostoa laajennettiin joukkojen nopeaa siirtelyä varten. Ammusten sekä tarvittavien raaka-aineiden valmistus turvattiin niin perusteellisesti, ettei ongelmia ilmennyt kevään 1915 jälkeen. Samaan aikaan englantilaiset vasta havahtuivat huomaamaan koko ongelmaa... tällaisten toimien vuoksi Saksa saattoi kestää Britannian merisaarron aiheuttamat ongelmat.”²⁰ Saksassa valmisteltiin pitkää sotaa, eivätkä saksalaiset vuoden 1915 aikana suorittaneet länsirintamalla samanlaisia suurhyökkäyksiä kuin kesällä ja syksyllä 1914.

Ranskalaiset ja englantilaiset pyrkivät puolestaan iskemään takaisin nyt, kun Saksan rynnistys oli saatu pysäytettyä. Taisteluita oli käyty Ranskan ja Belgian maaperillä, ympäröivien joukkojen joukot eivät olleet lainkaan onnistuneet tunkeutumaan Saksaan. Ranskalaiset pyrkivät revanssiin seuraavalla tavalla: ”Jos Saksan pyrkimyksiä kuvasi sen halu pitää kiinni vallatusta maasta, sen takaisinvaltaaminen oli Ranskan ylin päämäärä. ...vaikka vihollisen päävoiman kimppuun iskeminen oli sotilaallisesti ajateltuna perusteltua, ilman ratkaisua juoksuhautojen umpikujaan ranskalaiset takoivat itseään palasiksi. Talvihyökkäykset Artoi'ssa, Aisnella, Champagnessa ja Woevressa todistivat kalliisti sen, että saksalaisten linnoituksia vastaan Joffren (Ranskan ylipäällikön) pienten hyökkäysten taktiikka maksoi enemmän kuin tuotti.”²¹ Ranskalaisten vastahyökkäykset epäonnistuivat, Saksa kaivautui lujasti asemiinsa ja englantilaiset painivat ammus- ja varustepulan kanssa. Miehiä kaatui, aikaa kului eikä minkäänlaista loppua ollut näkyvissä. Tällaiselta näytti länsirintama Lusitanian upotessa eikä tähän umpisolmuun saatu ratkaisua ennen vuotta 1918.

---

20 Liddell Hart, : s. 116

21 Liddell Hart, : s. 117-118

Sota oli alkanut juhlavissa merkeissä, kun keskusvallat aloittivat hyökkäyksensä Serbiaan, Venäjälle ja Belgian kautta Ranskaan. Kaiken piti olla nopeasti ohi, olihan Saksa aikaisemminkin onnistunut kukistamaan ranskalaiset ja jopa lopulta valtaamaan Pariisin. Saksalaiset olivat tehneet huolellisia suunnitelmia Ranskaan hyökkäämiseksi ja pyrkivät toistamaan Ranskan-Preussin sodassa 1870-luvulla saavuttamansa voiton. Ympärysvaltojen sitkeä vastarinta Marne-joella ja Belgian Flanderissa teki kuitenkin suunnitelmat tyhjiksi ja vuoden 1914 lopulla saksalaisten oli kaivauduttava aseisiin. Flanderin teki merkitykselliseksi sen sijainti, se oli saksalaisten joukkojen ja Britannian armeijalle elintärkeiden huoltosatamien välissä. Näiden satamien menetys olisi saattanut pakottaa englantilaiset vetämään joukkonsa mantereelta ja jättämään ranskalaiset yksin Saksaa vastaan. Tällaista vastoinkäymistä Ranska tuskin olisi kestänyt.

Syyskesän ja syksyn kiivaiden taisteluiden jälkeen sekä Ranska että Britannia olivat kärsineet huomattavia menetyksiä, vaikka lopulliselta tappiolta olikin vältytty. Britannia oli lähettänyt Ranskan rintamalla pienehkön, kokeneen ja perusteellisesti koulutetun ammattiarmeijan. Tämän armeijan voimat oli kuitenkin kulutettu loppuun, yhtä laadukkaita reservijoukkoja ei ollut saatavilla vaan tappiot täytyi korvata pikaisesti koulutetuilla, vapaaehtoisilla täydennysmiehillä. Britanniassa ei vielä sodan alussa ollut voimassa asevelvollisuutta.

Ranskalla ei ollut vastaavaa ongelmaa, kun sen armeijalla oli tukeaan asevelvollisuusjärjestelmän takaamat runsaat reservit. Ranskalaiset joukot olivat kuitenkin syksyn aikana kärsineet suuria tappioita saksalaisten käsissä, lisäksi nämä olivat onnistuneet tunkeutumaan syvälle Ranskan maaperälle. Ranskalaisten itsepäisissä hyökkäyksissä kaatui runsaasti miehiä ilman näkyviä vaikutuksia, juoksuhaudatodankäynti oli lopulta halvaannuttanut liikkeen kokonaan. Taistelujen hiipussa länsirintamalla yleinen mielenkiinto siirtyi sekä itään, jossa Venäjä kamppaili Saksan ja Itävalta-Unkarin kanssa, että merelle, jossa Britannia pyrki saartamaan Saksan ja estämään siltä ulkomaankaupan.

Itärintama ja merisota

Ensimmäisen maailmansodan suurimmat taistelut itärintamalla käytiin Saksan ja Venäjän välillä, myös Itävalta-Unkari osallistui sotaan, mutta Saksan osuus nousi ratkaisevaksi. Toisin kuin Ranskan, Belgian ja Saksan raja-alueella idässä oli tilaa laajoille manöövereille, eikä sota siellä jumiutunut missään vaiheessa taisteluksi mitättömän maapalasen hallinnasta. Venäjä onnistui mobilisoimaan joukkojaan nopeammin kuin Saksassa oltiin arveltu ja aloitti elokuussa 1914 hyökkäyksen itäiseen Saksaan. Thomas Griess kuvaa tätä suunnitelmaa seuraavasti: ”Venäjän Ensimmäisen Armeijan (komentajanaan kenraali Paul V. Rennenkampf) piti ylittää raja elokuun 17.. Toisen Armeijan (komentajanaan Alexander V. Samsonov) tuli edetä Rennenkampfin kanssa yhtä aikaa kohti Königsbergiä... Samsonovin tuli pyrkiä saartamaan saksalainen Kahdeksas Armeija ja edetä sitten yhdessä (Rennenkampfin kanssa) Berliiniin... venäläisten epäpätevyys ja saksalaisten parempi johtamistaito sotki tämän suunnitelman ja pysäytti Venäjän 'höyryjyrän'.”²²

Ratkaiseva taistelu käytiin Tannenbergissä, jossa maaston toisistaan erottamat venäläisarmeijat eivät pystyneet tukemaan toisiaan. Saksalaiset keskittivät voimansa venäläisten Toista Armeijaa vastaan ja tuloksena oli seuraavaa: ”elokuun 28 päivä oli ratkaiseva, Scholtz'n XX Armeijaryhmä pysäytti venäläisten hitaan etenemisen . Iltapäivällä saksalaiset iskivät venäläisen XXIII Armeijaryhmän sivustaan ja se tuhottiin... 29 ja 30 olivat suorastaan antiklimaattisia päiviä... kolme venäläistä armeijaryhmää kirjaimellisesti tuhoutui, kun Toinen Armeija teki kuolemaa... Samsonov ei kestänyt tappiota.. öisessä murhenäytelmässä pienen maalauskylän lähellä hän katosi alaistensa silmistä ja ampui itsensä. Hannibalin Cannae oli toistettu Itä-Preussissa... venäläisten tappiot olivat 55,000 – 75,000 vankia ja noin 70 000 kaatui Tannenbergin ojiin ja metsiin... saksalaisten tappiot olivat noin 10 - 15 000 miestä.”²³ Tällainen murskatappio pysäytti Venäjän hyökkäyksen kuin seinään ja teki kerralla tyhjäksi ympäröivien toiveet nopeasta voitosta itärintamalla.

---

22 Griess, s.43

23 Griess, s.46-47

Taistelut maalla eivät tuoneet sodalle nopeaa ratkaisua, mutta merellä sellaista ei voitu edes tavoitella. Merisodan tavoitteena olikin rajoittaa vihollisen mahdollisuuksia sotateollisuuden ylläpitämiseen ja siten vaikuttaa epäsuorasti sodan kulkuun. *The Great War* kuvaa sodan alun tilannetta Britannian ja Saksan laivastojen näkökulmasta seuraavasti :”... Saksan laivasto ei pystynyt estämään englantilaisten joukkojen siirtymistä Ranskaan eikä ympärysvältojen merenkulkua siirtomaihin, vaan se istui ankkuripaikkansa suojassa. Britannian Grand Fleet (päätaistelulaivasto) oli pantu liikekannalle viikkoa ennen sodan alkua ja se oli säilynyt koskemattomana. Saksalaiset suorittivat pieniä hyökkäyksiä kauppalaivoja vastaan, mutta huolimatta niistä ja sukellusveneistä Britannia hallitsi meriä. Englantilaiset saivat Ranskalta tukea Välimerellä ja Japanilta Tyynellä valtamerellä, joten Grand Fleet saattoi pysyä keskitettynä päätukikohtaansa Scapa Flow:n satamaan Orkneyn saaristossa.”²⁴

Suuria meritaisteluita ei siis käyty sodan tässä vaiheessa, kumpikaan osapuoli ei halunnut riskeerata kalliita taistelulaivojaan, kun ei voitu saada varmuutta siitä, että seuranneessa taistelussa he pääsisivät voitolle. Suurta pintalaivastojen kohtaamista saatiin odottaa toukokuuhun 1916, jolloin käytiin Juutinrauman meritaistelu.

Saksan ja Britannian laivastojen epätasapainosta kertoo *The Great War* mainitessaan taistelun osapuolten vahvuudet ja tappiot :” Sodan ainoa suuri pintalaivastojen taistelu päättyi Saksan taktiseen ja Britannian strategiseen voittoon. Scheer (Saksan laivaston komentaja) oli upottanut 14 yhteensä 151 brittiläisestä laivasta ja menetti vain 11 omista 99 taisteluun tuomistaan.”²⁵ Kun Britannialla oli näin merkittävä ylivoima, Saksa turvautui toisenlaisiin keinoihin Britannian merenkulkua häiritäkseen ja pakottaakseen saarivaltion rauhaan. Tähän tarkoitukseen sukellusveneet sopivat erittäin hyvin ja aina Lusitanian tuhoon asti Saksa sovelsikin rajoittamatonta sukellusvenesotaansa, jossa mikä hyvänsä Britanniaan purjehtiva laiva oli vaarassa. Täten Saksan laivaston alivoima koitui välillisesti Lusitanian tuhoksi.

---

24 Griess: s.88-89

25 Griess: s.89

Ympärysaltojen alkuperäisenä tavoitteena oli lyödä Saksa ja sen liittolainen, Itävalta-Unkari yhtäaikaisella hyökkäyksellä itä- ja länsirintamalla. Ranskalaiset ja englantilaiset hyökkäisivät lännessä ja venäläiset idässä. Tämä estäisi Saksaa keskittämästä kaikkia voimiaan yhden vihollisen kimppuun ja pakottaisi sen käymään kahden rintaman sotaa, jossa sen voimavarat eivät riittäisi voittamaan kumpaakaan. Tavoite onnistui, kun Saksa jakoi joukkojaan, mutta Tannenbergissä venäläisten hyökkäys murskattiin eivätkä he pystyneet enää suurin hyökkäyksiin Saksaa vastaan. Venäjä taisteli hieman menestyksekkäämmin Itävalta-Unkaria vastaan, mutta saksalaisten menestys itärintamalla varmisti sen, etteivät venäläiset yksin kyenneet sotaa ratkaisemaan.

Itävalta-Unkarin armeija pystyi torjumaan venäläisten hyökkäyksiä, mutta kärsi sodan alkukuukausina menetyksiä, joista se ei kunnolla toipunut. Kummankaan osapuolen laivastot eivät merellä pystyneet pakottamaan toisiaan toiselle epäedulliseen taisteluun, joten sodan ensimmäisinä vuosina ei minkäänlaista merellistä ratkaisua nähty. Merisaarto ja sitä vastaan kehitetty sukellusvenesota eivät myöskään vielä vuoden 1915 aikana ehtineet vaikuttaa merkittävästi sodan kulkuun.

Lusitanian uppoamiseen mennessä taisteluja oli siis käyty vilkkaasti, mutta tavoiteltua nopeaa ratkaisua ja voitokasta kotiinpaluumarssia eivät ympäröivät eivätkä keskusvallat pystyneet saavuttamaan. Elokuusta marraskuuhun kestäneet taistelut länsirintamalla päättyivät lopulta veriseen tasapeliin Belgian pelloilla. Talvella 1914-15 ranskalaiset suorittivat sarjan kalliita ja tuloksettomia hyökkäyksiä saksalaisten aseisiin, mutteivät pystyneet murtamaan Saksan kenttälinoituksia. Itärintamalla Venäjän ”höyryjyvä” eteni aluksi, mutta pysähtyi Tannenbergiin.

Samalla mureni venäläisten toivo pikamarssista Berliiniin ja Rennenkampf, Tannenbergistä säästyneen Ensimmäisen Armeijan komentaja, kävi sarjan epätoivoisia puolustustaisteluja syksyn ja talven aikana vakauttaakseen rintamansa. Kun sodalle ei saatu nopeaa loppua, se alkoi hiljalleen levitä todelliseksi maailmansodaksi. Molemmat osapuolet pyrkivät haalimaan puolelleen vielä toistaiseksi puolueettomia valtioita ja vuoden 1915 aikana sekä Turkki että Italia liittyivät sotaan. Lusitanian tuhon aikana maailmanpalo ei vielä ollut laajimmillaan.

4. S.S Lusitania

Mikä oli S.S. Lusitania ja miten se upposi?

Mikä sitten oli Lusitania ja miksi sen upottamisesta nousi niin suuri häly? S.S.Lusitania oli matkustaja-alus, joka seilasi Britannian lipun alla ja joutui toukokuussa 1915 saksalaisen sukellusveneen tuhoamaksi. Laiva oli ollut matkalla USA:sta kohti Britanniaa, kun siihen osui kaksi torpedoa ja se upposi nopeasti. Laivan matkustajiin kuului paljon Amerikan kansalaisia ja moni näistä hukkui, kun alus upposi poikkeuksellisen nopeasti. Sodan aikana upotettiin paljon kaikenlaisia aluksia, mutta se, mikä tekee Lusitanian tapauksesta erityisen, on sen tuhon nostattama kohu Yhdysvalloissa. Vaikka amerikkalaisia oli menehtynyt aikaisemminkin osana sotatoimia, ei näin montaa siviiliä ollut kuollut yhdellä kertaa. Lehdistön reaktioita Atlantin molemmin puolin ja tapahtuman uutisointia käsittelevän tuonnetun, mutta tapaus herätti välittömästi huomioita.

Lusitania oli rakennettu Britanniassa ja myös vakuutettu siellä, se oli uudenaikainen ja moderni laiva, joten myös sen ominaisuudet ja varustelu olivat tiedossa. Seuraava lainaus tarjoaa hyvän kuvauksen itse aluksesta ja myös sen miehistöstä, sekä sen valmiudesta toimia kriisitilanteessa. Kyseinen raportti oli laadittu oikeudenkäyntiä varten. Se toimi todisteena varustamon puolesta, kun turmassa menehtyneiden omaiset vaativat korvauksia varustamolta, syyttäen sen laiminlyöntejä laivan tuhosta. The American Journal of International Law kuvailee Lusitaniaa aluksena seuraavalla tavalla: ” Huhtikuun ensimmäisenä päivänä, vuonna 1915, britannialainen matkustajia kuljettava kauppa-alus Lusitania lähti New Yorkin satamasta suuntanaan Liverpool ja kyydissään 1,257 matkustajaa sekä 702 miehistönjäsentä, yhteensä 1,959 henkilöä, miehiä, naisia ja lapsia. Arviolta kello 14.10 Toukokuun seitsemännän päivän iltapäivällä 1915, sään ollessa kirkas ja meren tyyni, alus torpedoitiin varoituksesta ja se upposi keula edellä noin kahdeksassatoista minuutissa. Yhteensä tragedia vaati 1,195 uhria...

Varustukseltaan alus oli parhaimmalla mahdollisella tavalla merikelpoinen. Sen kokonaiskapasiteetti oli 2,198 matkustajaa ja 850 miehistön jäsentä,

eli yhteensä noin 3,000 henkilöä kokonaisuudessaan. Lusitaniassa oli 22 avointa pelastusvenettä joihin mahtui yhteensä 1,322 henkeä, 26 koottavaa venettä joissa oli tilaa 1,283:lle, siis yhteensä 48 venettä ja niissä 2,605 paikkaa, siis reilusti enemmän kuin aluksen viimeisellä matkalla tarvittiin. Pelastusliivejä Lusitanian varastoista löytyi kaikkiaan 3,187, tai 1,959 enemmän kuin matkustajia yhteensä ja lisäksi mukana oli myös 20 pelastuspöijua. Vakuutusyhtiö Lloyd's oli luokitellut Lusitanian luokkaan 100 A1, se oli 787 jalkaa pitkä, sen bruttotonnisto oli 30,395 ja netto 12,611. Aluksella oli 4 turbinimootoria, 25 höyrykattilaa, 4 boilerihuonetta, sekä 12 poikittaista väliseinää, jotka jakoivat aluksen kolmeentoista osastoon. Siinä oli myös molemmilla puolilla alusta 425 jalan matkalla pituussuuntainen seinä, joka suojasi laivan tärkeitä osia.

Todisteet osoittavat kiistatta, ettei Lusitania ollut upotessaan, eikä koskaan muulloinkaan, aseistettu, eikä sen lastina ollut lainkaan räjähteitä. Lastin joukossa oli 18 laatikkoa sytyttimiä ja 125 laatikkoa shrapnelliammuksia, jotka sisälsivät vain tyhjiä kranaatteja vailla ruutilatausta, lisäksi 4,200 laatikkoa patruunoita ja 189 laatikkoa jalkaväenvarustusta, kuten nahkaremmejä, panostaskuja ja muuta vastaavaa. Kaikki nämä tarvikkeet olivat matkalla ulkomaille, mutta mikään niistä ei olisi voinut räjähtää suurissa määrin tulipalon tai kovan iskun vuoksi. Lusitania oli tarkastettu 17 maaliskuuta, 15, 16 ja 17 huhtikuuta 1915, ja ennen lähtöä New Yorkista pelastusveneet varusteineen oli tutkittu sekä kaikki havaitut puutteet korjattu. ²⁶

Laivalla oli siis selvästi enemmän pelastuskalustoa kuin matkustajia ja miehistöä yhteensä, se oli vakuutusyhtiön mielestä merikelpoinen ja sen lastina ei ollut laivan tai sillä matkustavien turvallisuudelle vaarallisia räjähteitä. Aluksella oli artikkelin mukaan kuitenkin huomattavia määriä Britanniaan kuljetettavaa sotamateriaalia, artikkeli puhuu sadoista laatikoista joiden kokoa ja tilavuutta ei mainita. Vielä erikseen mainitaan, ettei aluksen kuljettamissa kranaateissa ollut ruutipanoksia, jotka olisivat voineet räjähtää. Myöskään mainituissa kiväärinpatruunoissa ei ollut tarpeeksi räjähdysainetta aiheuttamaan alukselle vakavia vaurioita.

26
p.862

The American Journal of International Law, Vol. 12, No. 4 (Oct., 1918), pp. 862-888,

Laivan uppoaminen ei siis aiheutunut laivasta itsestään. Artikkelissa täsmennetään vielä lopulta oikeuden vapauttaneen aluksen kapteenin juridisesta vastuusta tapahtuneesta ja todenneen, että tämä, käyttäen siviilialuksen kapteenille kuuluvaa oikeutta tehdä omat päätöksensä aluksen kurssiin ja purjehdukseen liittyen, oli ottanut huomioon vallitsevat sotaolosuhteet, suhtautunut niihin niiden vaatimalla vakavuudella eikä siten ollut vastuussa Lusitanian uppoamisesta, sen kyydissä olleiden ihmisten menehtymisestä eikä näiden omaisuudelle tapahtuneista vahingoista. Syyksi Lusitanian tuholle todetaan ilman ennakkovaroitusta laukaistut saksalaiset torpedot, ei suinkaan kapteenin, muiden upseerien tai miehistön huolimattomuus tai ammattitaidottomuus.

Sota-aluksen upottamisessa sota-aikana ei ole sinänsä mitään kummallista. Sodankäynti on aina vaatinut uhreja ja vaikka sodan aikana siviileihin kohdistuvia raakuuksia on pyritty rajoittamaan, ovat vihollismaan sotilaat aina olleet vapaata riistaa. Merisodankäyntiin ovat kuitenkin vaikuttaneet erilaiset sopimukset, virallisen sotalaivan ja merirosvoaluksen välinen ero on eri vuosisatoina ollut välillä hyvinkin epäselvä. Tällaisia ongelmia ei enää ensimmäisessä maailmansodassa ollut pinta-alusten suhteen, kaikilla suurilla laivastoilla omaavilla valtioilla oli omat käytäntönsä omien alustensa merkitsemiseen ja nämä olivat yleisesti ottaen myös tunnettuja heidän vihollisilleen.

Lisäksi dreadnaught - tyyppisten taistelulaivojen rakentaminen oli niin kallista, että vain suurvalloilla oli kykyä siihen. Mikään yksittäinen merirosvojoukkio ei olisi pystynyt rakentamaan tai ylläpitämään alusta, joka olisi kyennyt haastamaan oikeaa sotalaivaa. Siviilialuksien, kauppa- ja matkustajalaivojen kohtelusta oli kyllä olemassa sääntöjä, mutta kun tällaista alusta käytettiin kuljettamaan sotamateriaalia ei sellaisen kohtelemista sotatoimien maalitauluna voi mielestäni pitää millään tavoin yllättävänä.

Lusitanian tapaukseen liittyvän perimätiedon edelleenvälittämisessä on tapahtunut sinänsä ymmärrettävää faktojen vinoutumista. Suomalaisesta näkökulmasta asian tutkimista haittaa tietenkin kielikysymys, se, että englantia osataan paljon yleisemmin kuin saksaa, eikä siten saksalaisten versio tapahtuneesta pääse läheskään yhtä helposti esille. Sukellusveneen kapteeni kuoli ennen sodan loppumista, eikä hän ilmeisesti ole kirjoittanut tapahtuneesta mitään muistelmia, ainakaan itse en ole niitä onnistunut löytämään. Kun kuitenkin Lusitaniaalta selvinneiden kommentteja tapahtuneesta oli jo seuraavan päivän lehdessä, ei ole mitenkään suuri ihme, ettei saksalainen versio tapahtumista ole kovinkaan yleisessä tiedossa.

Saksalaisten tulituksen vaikutuksista Lusitaniaan ja sen aiheuttamien vaurioiden vakavuudesta kertoo jälkiselvitysraportti ja siinä lainatut todistajalausunnot laivan tekniseltä henkilökunnalta :

” Kaikkien todistajalausuntojen perusteella voitaneen päätellä, että yksi torpedo osui tyyrpuurin puoleiseen kylkeeseen, jonnekin pannuhuone Nro. 2:n viereen ja että toinen osui samalle puolelle alusta, joko pannuhuone Nro. 3:n viereen tai Nro. 3:n ja Nro. 4:n väliin. Perustuen tietoihin saksalaisten sukellusveneiden tuolloin käyttämistä torpedoista on päätelty, että ne aiheuttivat ulompaan runkoon noin kolme - neljäkymmentä jalkaa leveän ja kymmenestä viiteentoista jalkaa korkean repeämän. Cockburnin, vanhemman toisen konemestarin, mielestä räjähdykset olivat aiheuttaneet suurta tuhoa aluksen rakenteille. Cockburn saattoi kuulla veden virtaavan konehuoneeseen vaikka valot olivat sammuneet. Vettä valui välittömästi pannuhuoneisiin Nro. 1 ja 2, tämän on täytynyt johtua siitä, että myös hiilivarastot olivat räjähtäneet auki. Siten yksi torpedo sai joko muutaman tai kaikki hiilivarastot veden valtaan pannuhuoneista Nro. 1 ja 2 tyyrpuurin suuntaan sekä myös molemmat pannuhuoneet.

Toisen torpedon aiheuttamasta tuhosta ei olla saatu kunnolla selkoa. Jos torpedo osui kahden osastoja erottavan väliseinän väliin se on varmasti aiheuttanut pahoja vaurioita väliseinien rakenteelle. Lusitania oli rakennettu siten, että se pysyisi pinnalla, vaikka kaksi osastoa olisi veden vallassa. Useamman kuin kahden osaston puhjetessa se uppoaisi. Aluksen kyljillä sijainneet hiilivarastot laskettiin osastoiksi näissä laskelmissa, ja siten, kun kaksi pannuhuonetta ja yksi näiden viereinen hiilivarasto olivat joutuneet veden valtaan Lusitania ei enää kelluisi.

Siten yhden torpedon aiheuttama vaurio oli tarpeeksi vakava upottamaan koko aluksen. Räjähdykset aiheuttivat höyrypaineen katoamisen ja tämä oli omiaan lisäämään vaikeuksia, kun alusta ei enää voitu hallita sen koneilla. Little, vanhin kolmas konemestari, todisti että muutamien sekuntien kuluttua räjähdyksestä höyrypaine laski 190 naulasta 50:neen. Hän selittää tämän johtuneen siitä, että joko pähöyryputket tai höyrykoneet olivat osuman seurauksena tuhoutuneet. Koska koneita ei voitu hallita niitä ei myöskään voitu pysäyttää ja tämän seurauksena alus jatkoi täyttä vauhtia eteenpäin kunnes upposi. Runsaiden todistajalausuntojen perusteella voidaan pitää varmana, että alus alkoi välittömästi kallistua tyyrpuurinpuoleiselle kyljelleen.”²⁷

27
p.876

The American Journal of International Law, Vol. 12, No. 4 (Oct., 1918), pp. 862-888,

Lusitanian uppoamisen olosuhteet ja välittömät seuraukset

Laiva siis kallistui nopeasti toiselle kyljelleen, eikä tämän tapahduttua voitu ryhtyä tarpeellisiin pelastustoimiin. Laivan miehistö ei voinut hallita sen kulkua, pelastusveneitä ei voitu kunnolla laskea veteen kallistuman vuoksi ja kaiken lisäksi läheskään kaikki matkustajat eivät ehtineet aluksen syvyyksistä ulos ennen kuin kallistuma teki sen sisällä liikkumisen vaikeaksi. Vaikka merivesi ei uppoamispaikalla ollutkaan yhtä kylmää kuin Titanicin tapauksessa ja vaikka paikalle ehti varsin nopeasti sekä meripelastusaluksia että paikallisia omine veneineen, ei näistä tietenkään ollut mitään apua uppoavan aluksen sisälle loukkuun jääneille. Useat matkustajat pääsivät ulos uppoavasta Titanicista, mutta menehtyivät pelastusta odottaessaan hyiseen veteen, kun taas Lusitanian tapauksessa aluksen uppoamisen nopeus koitui kohtalokkaaksi monelle, jotka olisivat todennäköisesti selvinneet jos olisivat ehtineet laivasta ulos.

Artikkelissa tehdään seuraavanlainen yhteenveto uppoamisen olosuhteista ja syistä suureen kuolleisuuteen:

” Edellä mainitun perusteella voimme kuvitella tapahtuneen. Kaksi äkillistä ja valtaisaa räjähdystä, alus kallistuu niin pahasti, että paapurin puoleinen kylki oli ilmassa, matkustajat lentelivät pitkin kansiä, salonkeja ja käytäviä, alus jatkoi yhä kulkuaan ja, kuten ilmeni, pysyi pinnalla vain kahdeksantoista minuuttia. Tällaiseen tilanteeseen joutuivat aluksen miehistö, päällystö ja matkustajat yrityksissään pelastaa laivalla olleiden henki. Paniikkia ei ilmennyt, joskin luonnollisesti huomattavia määriä kiirettä ja jännitystä sekä paljon sekasortoa. Kun paheneva kallistuma teki mahdottomaksi pelastusveneiden laskemisen paapurin puolelta, matkustajat ymmärrettävästi tungeksivat stuurpuurin puoleiselle kyljelle... Aluksen päällystöllä oli edessään äärimmäisen haastavan ongelma, jonka aiheutti pääosin vakava kallistuminen ja vauhdin hidastamisen tai pysäyttämisen mahdottomuus. Kun alus kallistui tyurpuuriin, paapurin puoleiset veneet, tietysti, heilahtivat sisäänpäin. Tarpeeksi suurella miestyövoimalla veneet voitaisiin laskea kaiteen yli, mutta todellinen uhka seuraisi tästä. Robertson, aluksen puuseppä, vastasi asiantuntemuksella kysymykseen, olisiko mahdollista laskea veneitä paapurin puolelle ja kuvaili siitä aiheutuvaa vaaraa..

Hän sanoi ”Ei, veneiden laskeminen olisi kuin kiskoisi laatikollista pehmustamatonta posliinia pitkin katuja. Tarkoitan, että jos veneet laskettaisiin, ne laahautuisivat pitkin aluksen karkeaa kylkeä ja osuisivat niitteihin, jotka ulkonevat sen kyljestä tuuman verran. Veneen koko toinen kylki raapiutuisi pois jos veneitä yritettäisiin laskea viidentoista (15) asteen kallistumassa... Jotkut veneistä todistettavasti vaurioituivat tällaisessa tilanteessa ja muut olisivat varmasti vaurioituneet. Tätä todistaa se, että kahdesta paapuurin puolelta lasketusta veneestä toinen täyttyi vedellä eikä kumpikaan päässyt perille Queenstowniin.”²⁸

Lusitanian tuhonnetta torpedoja ei siis oltu huomattu ennen kuin ne osuivat alukseen. Alus vaurioitui välittömästi niin pahasti, ettei sitä voinut pysäyttää tai edes ohjata. Miehistö ei voinut hallita aluksen kulkua ja saattoi vain ryhtyä välittömästi evakuoimaan laivaa. Toisin kuin Titanicin tuhossa, Lusitanian tapauksessa pelastusveneitä saatiin laskettua veteen vain muutamia, vaikka niitä oli varattu riittävästi sekä aluksen matkustajia, että miehistöä varten. Kaikkiin ennaltatehtäviin varotoimienpiteisiin oli ryhdytty, mutta Lusitanian mukana upposi silti yli 1000 ihmistä.

28
p.874

The American Journal of International Law, Vol. 12, No. 4 (Oct., 1918), pp. 862-888,

5. Välittömät reaktiot Lusitanian upottamiseen

Käsittelen eri lehtien ja niihin kirjoittaneiden henkilöiden reaktioita Lusitanian upoamista välittömästi seuraavina päivinä ja niiden jälkeisinä viikkoina. Ensimmäiseksi New York Timesiä ja seuraavaksi The Timesiä.

Kirjoittelu New York Times:ssä välittömästi Lusitanian tuhon jälkeen

Toinen suuremmista lehdistä, joita käsittelen, The New York Times, uutisoi Lusitanian upottamisesta seuraavilla etusivun otsikoilla 8 toukokuuta 1915:

Lusitania sunk by a submarine; propably 1000 dead; twice torpedoed off Irish coast: sinks in 15 minutes; American abroad included Vanderbilt and Frohman; Washington believes that a grave crisis is at hand.” Itse pääotsikot ovat varsin neutraaleja ja toteavia; mainitaan uppoamispaikka, kuolonuhrien määrä ja vielä tiedotetaan mukana olleista kuuluisista amerikkalaisista. Alaotsikot olivat jo toteavampia ja kiihtyneempiä:” Loss of Lusitania fills London with Horror And Utter Amazement”, “Ship Goes Down So Quickly Many Must Have Gone With Her”, “Capital Full Of Rumors”.²⁹

Lisäksi etusivulla lainataan eversti Rooseveltin, entisen presidentin, kirjettä jossa tämä toteaa tapahtuneen olevan “an act of piracy”, siis merirosvousta. Roosevelt oli arvostettu henkilö, jonka mielipiteitä kuunneltiin. Kun tämä ilmoitti pitävänsä tapausta suorastaan merirosvouksena oli myytti sotarikoksesta ja hirmutyöstä saanut hyvän kasvualustan. Kansansuosiota nauttineen presidentin sanoja varmasti kuunneltiin, varsinkaan kun tämä ei ollut enää itse vallassa eikä siten ollut sotkeutunut mihinkään senhetkisiin sisäpoliittisiin ongelmiin.

---

²⁹ The New York Times, 8.5.1915 “Lusitania sunk by a submarine; propably 1000 dead; twice torpedoed off Irish coast: sinks in 15 minutes; American abroad included Vanderbilt and Frohman; Washington believes that a grave crisis is at hand.”

Uutisointi Lusitaniasta täyttää kokonaan lehden neljä ensimmäistä sivua ja toisella sivulla on sivun levyinen, suuri poikkileikkaus aluksesta ja havaintokuva siitä, minne torpedot olivat sitä osuneet. Kolmannella ja neljännellä sivulla käsiteltiin pääosin laivan lastia, sen arvoa ja laivan mukana hukkuneita, jotka oli listattu. Kuuluisammista julkisuudenhenkilöistä (otsikossakin erikseen mainituista Vanderbiltistä ja Frohmanista) lehdessä on myös pienet rintakuvat. New York Timesin yleisökirjeistä mainittakoon myös, että ne on lehdessä liitetty aina asiansyhteyteensä, eikä niitä ole koottu erilliseksi yleisönosastoksi. Maailmansotaa koskevien uutisten alta löytyvät myös sotaa koskevat kirjoitukset, Lusitanian tapauksessa on toimittu samoin. Lukijoiden lähettämät kommentit on erikseen merkitty siten, että niiden otsikon yllä on kursivoitu ja lihavoitu teksti:” *To editor*”.

Tässä numerossa, joka vasta uutisoi tapahtuneesta, ei tietenkään ole vielä siihen liittyvää yleisönosastokirjoittelua, mutta lehteen painetuissa kommentissa eri henkilöiltä, kuten Rooseveltiltä, tuomitaan tapahtunut ja vaaditaan toimia Saksan suhteen. Kolme ensimmäistä sivua lehdestä keskittyy enemmän tapahtuneen aiheuttamaan inhimilliseen kärsimykseen, mutta neljännellä kerrotaan myös sen taloudellisista vaikutuksista, eräässä alaotsikossa mainitaan “Stocks Collapse On Lusitania News”. Samassa jutussa mainitaan kuitenkin pörssin päivänmittaan toipuneen pahimmasta iskusta. Sivulla 7 ja siitä eteenpäin on jo pääosin uutisia, jotka eivät koske Lusitaniaa lainkaan. Seuraavan päivän numerossa³⁰ on alussa monen sivun sotaa käsittelevä kuvaliite, jossa on kuvia sodan monilta eri rintamilta ja sen eri vaiheista, tällaiset kuvaliitteet kuuluivat ilmeisesti sunnuntainumeroihin. Tämän ja mainossivujen jälkeen tulevat pääotsikot jotka enteilevät tulevaa:” President Sees Need Of Firm And Deliberate Action”. Tässä artikkelissa ei kuitenkaan varsinaisesti käsitellä mitään presidentti Wilsonin suunnitelmia tulevaisuuden suhteen, todetaan vain hänen esittäneen pahoittelunsa tapahtuneen johdosta ja harkitsevan tulevia toimia.

30

The New York Times, 9.5.1915 “President Sees Need Of Firm And Deliberate Action”

Alaotsikoissa mainitaan monen hukkuneen, kun laivan kova vauhti vaikeutti pelastusveneiden laskemista ja että toinen, aluksen konehuoneeseen osunut torpedo teki vauhdin hidastamisen mahdottomaksi, kun konemiehistö sai välittömästi surmansa ja voimansiirtojärjestelmä vaurioitui. Lisäksi otsikoihin on eksynyt kaikenlaisia, todenperäisyydeltään arveluttavia huhuja, esimerkiksi joku silminnäkijä väittää torpedojen sisältäneen myrkykaasua. Tuonaikaiset torpedot toimivat paineilmalla, joka aiheutti näkyvän kuplavanan torpedon perään ja teki niiden havaitsemisen helpommaksi. En ihmettelisi ollenkaan, että aluksessa, jonka kone- ja pannuhuoneet ovat kovaa vauhtia täyttymässä vedellä, leviäisi outoa hajua, jota voisi luulla myrkykaasuksi. Monet palokaasut ovat myrkyllisiä jo itsessään ja Lusitanian koneet toimivat hiilellä, joka palaessaan muodostaa runsaasti savua.

Varsinainen uutinen Lusitanian upottamisesta oli vielä sävyltään varsin neutraali, vaikka yksi pääotsikoista kriisiä ennustelikin. Pääotsikossa todettiin yleisimmät tiedot tapahtuneesta ja pääuutinen itsessään oli hyvin lyhyt ja varovaisen toteava. Lehdessä mainittiin myös Saksan viranomaisten julkaisemasta varoituksesta, jossa painotettiin Britanniaan matkaavien amerikkalaisten asettavan itsensä alttiiksi sotatoimille ja mainittiin myös, ettei Saksa voinut taata heidän turvallisuuttaan. Silminnäkijöiden ja lehteen haastateltujen muiden henkilöiden kommentit olivat aivan ymmärrettävästi paljon jyrkempiä Saksaa kohtaan. Siteerattu eversti Roosevelt, entinen presidentti Roosevelt (virassa 1901-1908), piti tapahtunutta suorastaan merirosvouksena, New Yorkilainen saarnamies kertoi rukoilevansa Saksan tuhoa ja muutenkin kansalaisten keskuudessa vallitsi tyrmistys ja epäusko. Lusitanian varustamon julkaiseman tiedotteen mukaan kaikki aluksella olleet olivat selvinneet turmasta ja heidät oli pelastettu Englantiin. Tämä väite oli täysin perätön ja se herätti lehden mukaan ³¹ suurta närkästystä, kun omaisistaan tietoja kaivanneelle väkijoukolla valehdeltiin näin julkeasti, etenkin kun samaan aikaan oli jo saatu tietoja Britannian viranomaisilta, joiden mukaan suurin osa laivan henkilökunnasta ja matkustajista oli hukkunut. Varustamon mainitaan julkaisseen anteeksipyyntönsä tapahtuneesta.

31

The New York Times, 8.5.1915

Epätietoisuus ja epävarmuus eivät ole mitenkään poikkeuksellisia tällaisen turman sattuessa. On aivan ymmärrettävää, että laivan matkustajien omaisilla on suuri hätä lähimmäistensä hyvinvoinnista ja että nämä pyrkivät saamaan varmuuden tapahtuneesta mahdollisimman pian. Ei myöskään ole ihme, että tällaisessa hätäntilanteessa ilmapiirissä lähtee liikkeelle omituisia kuulopuheita (kuten väitteet myrkykaasusta torpedoissa). On myös luonnollista, että varustamo pyrkii rauhoittamaan omaisia, kun luotettavia tietoja menehtyneistä ei ole vielä saatavilla. On kuitenkin suhteettoman epärehellinen veto väittää kaikkien laivalla olleiden olevan turvassa. Saatavilla oli jo tässä vaiheessa Britannian virallisia tiedonantoja joista sai jonkinlaisen käsityksen hukkuneiden lukumäärästä.

Lusitanian uppoamispäivän lehdestä on helppo lukea useiden tahojen tyrmistys tapahtuneesta. Vaikka aluksen mukana upposi suhteellisen pieni määrä amerikkalaisia, oli tapaus kuitenkin tavallaan konkreettinen muistutus siitä, ettei sota rajoittunut ainoastaan Euroopan mantereelle ja että edes puolueettomien valtioiden kansalaiset eivät olisi automaattisesti turvassa. Yhdysvaltojen virallinen linja koko sotaan oli ollut pidättyvä, mutta Lusitanian upottua vaatimukset puolueettomuudesta luopumisesta muuttuivat päivä päivältä äänekkäämmiksi.

Sodan alussa Yhdysvalloissa oli tunnettu myös sympatiaa saksalaisia kohtaan ja sota oli pidetty Euroopan valtioiden sisäisenä välienselvittelyinä. Kun nyt amerikkalaisiin katsottiin kohdistuneen selkeitä sotatoimia ei tilanteeseen enää suhtauduttu välinpitämättömän etäisesti. Virallinen linja oli varautuneempi, mutta yksityisten kansalaisten hyvinkin jyrkkiä mielipiteitä koko asiasta voi lukea kaikista lehden uppoamisen jälkeisten viikkojen numeroista. Yhdysvaltain kansalaisten suhtautumista sotaan mutkisti myös se, että sen kansalaiset olivat alunperin saapuneet lähes kaikista Euroopan maista ja useilla oli sukulaisia rintamalinjojen molemmin puolin.

Yhdysvaltojen entinen presidentti Theodore Roosevelt, joka sotilaallisen taustansa vuoksi halusi tulla tiedotusvälineissä kutsutuksi eversti Rooseveltiksi, kommentoi turmaa kärkkäästi ja hänen lyhyt haastattelunsa oli painettu toukokuun kahdeksantena ilmestyneen numeron etusivulle, suoraan otsikoiden alle ja Lusitaniaa esittävän kuvan viereen. Hän kommentoi tapahtunutta seuraavasti” do not know enough of the facts,”said the Colonel, “to make any further comment or to say what would be proper for this Government to do in the circumstances. I can only repeat what I said the day when the Gulflight was attacked. I then called attention to the fact that months before the German war zone was established, and deeds such as the sinking of Lusitania were threatened, that if such deeds were perpetrated they would represent nothing but mere piracy.”³²I Roosevelt oli varsin arvostettu ja pidetty henkilö Yhdysvalloissa, hän oli saanut rohkean miehen maineen johdettuaan amerikkalaista vapaaehtoisjoukkoa Kuuban sodassa 1800-luvun lopussa. Roosevelt esitti mielellään kriittisiä mielipiteitä häntä seuranneiden presidenttien politiikasta, varsinkin sotaan epäilevästi suhtautuneesta presidentti Wilsonista, joka oli virassa Lusitanian upotessa.

Rooseveltin kommentti edustaa hyvin sitä amerikkalaisten joukkoa, joiden mielestä sodan ulkopuolella pysyttelemisen oli harkitsemattomuutta, suorastaan typeryyttä. Sodan laajeneminen Amerikkaa koskettavaksi oli heille vain ajan kysymys ja varsinkin Roosevelt, toiminnan miehenä, koki virallisen, varovaisen sovittelevan, linjan itselleen vastenmieliseksi eikä hän epäröinyt kritisoida senhetkistä hallintoa. Roosevelt oli myös tunnettu, suorastaan maineikas, tavastaan laukoa politiikasta kommentteja suorasukaisesti ja armottomasti. Wilson, silloinen istuva presidentti oli tunnetumpi sovittelevasta linjastaan ja puolueettomuuspolitiikastaan, joka ei saanut Rooseveltilta lainkaan kannatusta.

32

The New York Times, 8.5.1915

Vainajien ja eloonjääneiden kohtalosta uutisoitiin myös etusivulla, virallisia brittilähteitä siteeraava juttu oli otsikoitu seuraavastai:

“SOME DEAD TAKEN ASHORE, Several Hundred Survivors at Queenstown and Kinsale”. Juttu itsessään koostui seuraavanlaisesta raportista: ”Vielä ei voida varmuudella ilmoittaa Lusitanian tuhosta pelastuneiden matkustajien ja miehistönjäsenten määrää. Viralliset ilmoitukset Britannian Amiraliteetilta (meriministeriöltä) eivät keskiyöhön mennessä ole kertoneet useammasta kuin viidestä – kuudestasadasta ja epävirallisten tietojen mukaan joitakin satoja on rantautunut Queenstownissa, Kinsalessa ja muissa paikoissa. Keskiyöhön mennessä 520 Lusitanian matkustajaa oli päässyt Queenstowniin veneillä. Kymmenen tai yksitoista venelastillista on saapunut maihin ja toisia odotetaan. Lehdistötiedotteen mukaan saksalainen sukellusvene ampui seitsemän torpedon viuhkan, josta yksi osui keskelle Lusitaniaa. Todennäköisesti ainakin 1,000 henkilöä, mukaan lukien useita amerikkalaisia, on menettänyt henkensä... Kaikkien raporttien mukaan vaurioitunut alus upposi alle puolessa tunnissa. Tarkimmassa lausunnossa täsmennetään viidentoista minuutin kuluneen torpedo-osumasta ennen kuin Lusitania vaipui aaltoihin. Aluksen mukana oli 1,253 matkustajaa New Yorkista, mukaan lukien 200 jotka oli siirretty sen kyytiin höyrylaiva Cameronialta. Miehistöä oli 665, pelastettujen nimiä ei vielä tiedetä.”³³

Tässä artikkelissa mainitaan brittiläisten viranomaislähteiden ilmoittaneen joidenkin eloonjääneiden rantautuneen Britannian maaperälle vielä uppoamisiltana ja Lusitanian uponneen erittäin nopeasti. Britannian Amiraliteetin, käytännössä meriministeriön, kerrotaan ilmoittaneen ettei ennen uppoamisillan keskiyötä oltu saatu varmuutta kuin 500 - 600 turmasta selvinneestä ja että joidenkin satojen eloonjääneiden kerrottiin rantautuneen Irlannin rannikolle. Viranomaistiedoista huolimatta selkeää kuvaa menehtyneistä ja eloonjääneistä oli vaikeaa muodostaa, mikä ilmenee varsin ristiriitaisista kommentteista. On lisäksi muistettava, että Lusitanian uppoamisen olosuhteet olivat varsin erilaiset kuin toisella kuuluisalla turma-aluksella, Titanicilla.

---

33 The New York Times, 8.5.1915, “SOME DEAD TAKEN ASHORE, Several Hundred Survivors at Queenstown and Kinsale”

Lusitania upposi keskellä päivää, Irlannin rannikolle toukokuun alussa, Titanic taas hyisellä merellä yöaikaan.

Lusitaniasta mereen pelastautuneilla oli enemmän aikaa päästä pelastusveneisiin tai hätiin tulleisiin aluksiin, kun heitä ei uhannut hypotermia aivan välittömästi. Lisäksi Lusitanian uppoamispaikka oli sellainen, että hätiin kerkesi muita aluksia paljon nopeammin kuin Titanicin tapauksessa. Lisäksi rannikon asukkaat, kalastajat ja viranomaiset pystyivät myös auttamaan pelastustöissä erilaisilla pienemmillä veneillä ja aluksilla, kun taas Titanicin kohdalla lähimmän apuun ehtineen aluksen saapumiseen kului enemmän kuin tunti. Artikkelissa mainitaan erikseen, että vielä (siis silloin kun virallinen tiedonanto on annettu) on odotettu saapuviksi veneitä, joissa olisi eloonjääneitä. Artikkelissa ei kuitenkaan mainita mitä ja kenen nämä kyseiset veneet olivat, viranomaisten pelastusaluksia vai yksityisten pelastajien omia veneitä.

Virallista lausuntoa tapahtuneesta ei annettu heti tapahtuman jälkeen. Tiedonanto New York Timesin Washingtonin kirjeenvaihtajalta kuvaili kuitenkin presidentti Wilsonin olevan järkyttynyt tapahtuneesta:

”SHOCKS THE PRESIDENT, Washington Deeply Stirred by Disaster and Fears a Crisis. Capital Full Of Rumours.” Itse artikkelissa verrataan tapahtunutta Titanicin tuhoon seuraavalla tavalla: ”Washington ei ole ollut koskaan yhtä sekaisin sen kohtalokkaan huhtikuun päivän jälkeen, jolloin saatiin sana Titanicin tuhosta, kuin se on tänä iltana saatuaan kuulla Lusitanian upottamisesta. Varhaisten raporttien mukaan ihmishenkiä ei oltu menetetty, mutta näiden tietojen suoma helpotus väistyi mitä suurimman huolen tieltä kun kuultiin, että kuolemantapauksia olikin ollut useita. Viranomaiset ovat toistaiseksi haluttomia kommentoimaan tapausta, mutta ymmärtävät varmasti, että tämä murhenäytelmä, vaikkei se ehkä kosketakaan jokaista amerikkalaista kotia, luultavasti aiheuttaa kriisin Yhdysvaltojen kansainvälisissä suhteissa.

Lusitanian upottamista pidetään tuloksena sarjasta tapahtumia, jotka ovat huolestuttaneet tätä hallitusta sen pyrkiessä pysyttelemään tiukasti neutraalina suuren eurooppalaisen sodan suhteen. Vielä tänään on mahdotonta sanoa, millainen vaikutus amerikkalaisten menehtymisellä on hallitukseen. Saatavilla olevien vähäisten tietojen

perusteella vaikuttaa todennäköiseltä, että presidentti Wilson pyrkii varmistumaan kaikista asiaan liittyvistä tosiseikoista.

Presidentti haluaa varmistaa myös, oliko tapahtuneesta vastuussa saksalainen sukellusvene, ennen kuin päättää tulevista toimista. Uutinen usean, kenties jopa tuhannen, ihmishengen menetyksestä annettiin presidentille valkoisessa talossa tänään iltapäivällä klo. 1, mutta ei ole saatu tietoa siitä, millainen vaikutus tällä oli häneen.”³⁴

Lusitanian omistanut Cunard-varustamo julkaisi ilmoituksen, jossa kerrottiin kaikkien aluksella olleiden selvinneen turmasta elossa. Tämä tiedote kuitenkin vedettiin takaisin ja sen julkaisemista pahoiteltiin, kun tarkempia tietoja saatiin. New York Timesin mukaan vastaavaa oli nähty myös Washingtonissa. Alustavat raportit eivät antaneet lähellekään todenmukaista kuvaa kuolonuhrien määrästä. On toki ymmärrettävää, ettei tapahtunutta haluta ruveta paisuttelemaan ennen kuin mitään varmaan tietoa on käsillä, mutta näin suoranainen valehtelu on mielestäni hieman kummallista. Tilanne on toisaalta ollut kaoottinen Yhdysvalloissa, joka oli ollut vielä tapahtunutta ennen käytännössä sotatoimien ulottumattomissa ja tänä aikana tiedonvälitys on ollut vielä varsin hidasta. Lisäksi presidentti Wilsonin pidättyväinen reaktio, artikkelissa mainitaan hänen haluavan varmistua kaikista tapahtuneeseen liittyvistä tosiseikoista ennen toimiin ryhtymistä, on varmasti ollut aivan asiallinen, sillä hän, kokeneena poliitikkona, on varmasti ollut tarpeeksi viisas ollakseen ryhtymättä harkitsemattomiin toimenpiteisiin näin arkaluontoisessa asiassa. Wilson oli pidättyväisyyslinjan miehiä, eikä halunnut antaa yhden murheellisen turman kirvoittaa hänestä huolimattomia lausuntoja..

34

The New York Times, 8.5.1915

“SHOCKS THE PRESIDENT, Washington Deeply Stirred by Disaster and Fears a Crisis. Capital Full Of Rumours.”

Artikkelin teksti povaa tulossa olevaa kriisiä Saksan ja USA:n välissä suhteissa ja siinä todetaankin, että tapahtunut tulee varmasti vaikuttamaan vakavasti nykyisen hallituksen puolueettomuuspolitiikkaan. Rooseveltin oli kuitenkin helppo esittää syytöksiään, sillä entisenä presidenttinä hän ei ollut millään tavoin tapahtuneesta vastuussa eikä hänen täytynyt myöskään vastata Yhdysvaltojen ulkopolitiikan tulevista linjauksista. En lainkaan ihmettele, että toiminnan miehenä tunnettu Roosevelt on kokenut sovitteluvaisen ja tiukasti puolueettoman presidentin linjan turhauttavaksi ja kenties jopa vastuunpakoiluksi. USA:n virallinen linja tuolloin oli vielä varsin eristäytyvä Euroopan sisäisistä asioista, ja New York Timesin uutisessa³⁵ sodasta käytetään nimitystä ”the great european war”. Termiä ”maailmasota” ei tapahtumista vielä käytetty (Yhdysvalloissa puhuttiin eurooppalaisesta sodasta, Britanniassa suursodasta, ”the Great War”) ja Yhdysvalloista katsottuna se onkin varmaan näyttänyt lähinnä Euroopan sisäiseltä välienselvittelyltä. Mielestäni aikaisempi maininta ”eurooppalaisesta sodasta” tukee tätä väitettä: Yhdysvaltojen hallitus katsoi sodan olevan eurooppalaisten oma ongelma ja pyrki pysymään siitä erossa.

Yhdysvallat julistivat sodan Saksalle vuonna 1917, kaksi vuotta Lusitanian uppoamisen jälkeen. Toisin kuin artikkeleissa arvuutellaan ja Roosevelt esittää, ei tapahtunut johtanut välittömiin, konkreettisiin sotilasoperaatioihin. Sodanjulistusta hidasti myös se, että Saksa pyrki sovitteluun USA:n kanssa Lusitanian tapauksen jälkeen ja julkaisi ilmoituksen (jota siteerataan tämän tekstin sivulla 44), jossa se lupasi rajoittaa sukellusvenesotaansa uusien siviiliuhrien välttämiseksi. Yhdysvalloilla ei myöskään vielä Lusitanian tuhoutuessa ollut suuria maavoimia, joita olisi välittömästi voitu lähettää Eurooppaan taistelemaan. Myöhemmin lainatun artikkelin otsikossa arvuutellaan presidentti Wilsonin kasvattavan armeijan kokoa 300,000 mieheen syyskuun alussa 1915, mutta tuo määrä oli varsin pieni verrattuna Ranskan, Britannian, Saksan ja varsinkin Venäjän sotajoukkoihin.

35

The New York Times, 8.5.1915

Hieman tapahtuneen jälkeen New York Timesissä oli pitkä artikkeli, jossa haastateltiin laivalta selvinneitä. Ainakin yhden silminnäkijän, kuten Journal of International Law:ssa siteerattujen lausuntojen, mukaan laivan kovasta vauhdista ja uppoamisen nopeudesta johtuen niin moni sai surmansa: ”... nousin yläkannelle, jossa pelastusveneet sijaitsivat. Yhtä laskettiin puomeistaan, mutta se kimposi ja tappoi noin neljäkymmentä ihmistä. Samanaikaisesti laiva horjahti hurjasti tyyrpuuriin. Samoihin aikoihin sisällä, ilmeisesti höyrykattiloissa, tapahtui räjähdys joka heitti minut ilmaan ja sitten putosin veteen... Paniikkia ei ollut, mutta jos Lusitania vain olisi pysynyt pinnalla hieman pidempään huomattavasti useampi olisi pelastunut.”³⁶

Lusitanian upottaminen herätti kohua osin juuri sen uppoamisen nopeuden tähden: Se vajosi syvyykseen niin pian torpedoinnin jälkeen, ettei sen matkustajilla ollut riittävästi aikaa pelastautumiseen. Tätä pidettiin merkinä upotuksen laittomuudesta. Lusitanian jälkeen upotettiin myös amerikkalaisia matkustajia kantaneita aluksia, mutta ainakin yhden tapauksessa tämän ei katsottu olevan väärä. Leyland varustamon omistaman Iberian-nimisen laivan uppoamisesta uutisoitiin seuraavasti elokuun ensimmäisenä:

”LEYLAND LINER SUNK - ONE AMERICAN DEAD German Submarine Shells and Torpedoes Freighter Iberian, Bound for Boston, Warning Shots Ignored. Five of Crew Slain Before Captain Stops – Attack Legal, Washington Hears. London, July 31. - Saksalainen sukellusvene on upottanut Leyland- varustamon vuorolaiva Iberianin. Viisi miehistön jäsentä sai surmansa, kaksi menehtyi pelastusveneeseen ja kuusikymmentäyksi rantautui turvallisesti. Kuolleiden joukossa on amerikkalainen muulienohjaaja Whyley (luultavasti Mark L. Wiley, Bostonista). Iberian turmassa kuolleet menehtyivät tykkituleen. Sukellusvene torpedoi vuorolaivan hieman myöhemmin ja se upposi. Aluksella oli suuri miehistö, johon kuului joukko karjanajajia ja tallimiehiä, jotka olivat palaamassa Yhdysvaltoihin. Queenstownista tavoitetun Yhdysvaltojen konsuli Frostin mukaan Iberian ei välittänyt sukellusveneeseen

---

36

The New York Times, 25.5.1915

pysähtymiskäskystä. Saksalainen komentaja antoi myöhemmin miehistölle aikaa siirtyä pelastusveneisiin ennen torpedojen laukaisemista... ”:37

Tässäkin tapauksessa itse upotuksen suoritti sukellusvene, mutta se oli ampunut varoituslaukauksia. Kun alus ei suostunut pysähtymään, sitä oli tulitettu. Kuitenkin vain viisi miehistönjäsentä menehtyi, kaikki matkustajat selvisivät tapahtuneesta ja sukellusveneeseen päällikkö oli antanut tuomitulle alukselle aikaa laskea pelastusveneensä ennen tulen avaamista. Lusitanian lailla Iberian oli matkustaja-alus, sen upotti sukellusvene ja sen upotessa ihmisiä kuoli. Kuitenkin upotuksen olosuhteiden johdosta ei tapahtumaa pidetty rikollisena.

” LEGAL, SAYS WASHINGTON, Washington, 31 July – Leyland- varustamon Iberianin tapauksessa... ei ole huomattavia komplikaatioita siinä muodossa missä se on esitetty viranomaisille, sanovat hallitukset korkea-arvoiset jäsenet... Aluksen mastossa liehui Britannian lippu ja se, olleessaan Saksalle vihamielisen valtion kauppalaiva, oli laillisesti Saksan sotavoimien alusten vallattavissa tavattaessa... Kauppalaiva, joka ei sota-aluksen käskystä huolimatta pysähdy, jatkaa matkaansa omalla vastuullaan... Iberian on kuluvan kuun aikana kolmas Leyland-varustamon vuorolaiva, joka on uhmannut saksalaisen sukellusveneeseen pysähtymiskäskyä. Armeniannia vaadittiin pysähtymään 25. kesäkuuta eikä se tehnyt niin. Sukellusvene tulitti Armeniannia sen paetessa ja kaksikymmentäyksi amerikkalaista sai surmansa, mutta suurin osa miehistöstä selviytyi. Armenian upotettiin torpedoilla kun se oli pysäytetty ja sen miehistön oli annettu paeta aluksesta... Saksalaisille lähettämässään muistiossa presidentti Wilson vahvisti säännön, jonka mukaan mikään muu kuin jatkuvat pakoyritykset tai väkivaltainen vastarinta kauppalaivaston toimesta eivät oikeuta saattamaan matkustajien tai miehistön henkeä vaaraan. Yhdysvaltojen hallituksella oli mielessään Armeniannin tapaus, kun se viimeisimmässä muistiossaan julisti, että saksalaiset sukellusveneet olivat pitäneet kiinni Yhdysvaltojen vaatimuksesta siitä, että sääntöä laivojen tarkastamisesta (ennen upottamista) oli noudatettu.”38

---

37 The New York Times, 1.8.1915, s.1-2
LEYLAND LINER SUNK - ONE AMERICAN DEAD

38 The New York Times, 1.8.1915, s.1-2
LEGAL, SAYS WASHINGTON

Näissä edellä mainituissa tapauksissa on molemmissa kyse saksalaisen sukellusveneen upottamista laivoista ja molemmilla kerroilla niiden mukana on menehtynyt amerikkalaisia. Kuitenkin lehdessä ilmoitetaan, etteivät Yhdysvaltain hallituksen korkea-arvoiset jäsenet katso tapahtuneessa olleen moittimista. Artikkelissa selvennetään vielä erikseen, että Yhdysvallat oli vaatinut saksalaisia sukellusveneitä noudattamaan tiettyjä, edellä mainittuja sääntöjä, ja näiden rajoissa merisotaa ei pidetty mitenkään rikollisena.

Sekä Iberian että Armenian olivat yrittäneet pakoon varoituslaukauksista huolimatta ja sukellusveneet olivat sittemmin upottaneet ne, kunhan niiden miehistö oli päästetty pelastusveneisiin. Armeniannin tapauksessa vielä 21 amerikkalaista kuoli ja Yhdysvaltojen hallitus piti silti tapahtunutta täysin laillisena. Tässä lehden numerossa ei myöskään ollut yhtäkään haastattelua tai mielipidekirjoitusta, jotka olisivat tuominneet tapahtuneen tai hallituksen suhtautumisen siihen.

Välittömät reaktiot Lusitanian tuhoon ja sen seuraukseen olivat hyvin ristiriitaiset. Laivoja oli toki upotettu aikaisemminkin, muttei samalla tavalla ja aikaisemmissa tapauksissa ei ollut kuollut lähellekään niin suurta määrää ihmisiä kuin Lusitanian tuhoutuessa. Myös varoittamatta ammutut torpedot olivat uusi tapa käydä sota, tapa, joka ei lainkaan istunut käsitykseen herrasmiessäännöistä. Nykyaikaisen sodankäynnin todellisuus tuli epämiellyttävän lähelle taisteluilta toistaiseksi välttyneitä USA:ta ja Britanniaa (jonka joukot taistelivat Belgiassa, saksalaisia sotilaita ei koskaan noussut maihin brittein saarilla). Saksalaisen sukellusveneen torpedoisku ei ollut säästänyt ketään, laivan mukana hukkuneet kuolivat näkemättä koskaan vilaustakaan surmaajistaan.

Lusitaniaa koskeva myöhempi kirjoittelu New York Times:ssä

Elokuun ensimmäisen päivän numerossa on myös kertomus amerikkalaiselta nuorelta naiselta, joka oli opiskellut laulua Saksassa ja hänen mielestään Saksassa halutaan kaikin keinoin välttää sota USA:n kanssa: "WANT PEACE WITH AMERICA – Miss Shalliday Says Germans Take Controversy Very Seriously. Neiti Margaret Jane Shalliday, Chattanooga, Tenneseen osavaltiosta, on opiskellut Saksassa laulua kolmen vuoden ajan ja saapui muutamia päiviä sitten New Yorkiin, lähdettyään Berliinistä heinäkuun ensimmäisenä ja matkustettuaan Ruotsin kautta. Hän on oleskellut sodan alusta Berliinissä ja asuessaan saksalaisessa perheessä, sekä päästessään opiskelijana tutustumaan kaupungin oloihin, on tutustunut perinpohjaisesti saksalaisten tuntoihin ja mielialoihin. "Jos amerikkalaiset luulevat, ettei tätä ristiriitaista tilannetta oteta Berliinissä vakavasti, he ovat väärässä. En voi puhua virallisten tahojen puolesta, mutta tiedän että suuri osa Berliinin väestöstä on hyvin huolissaan Saksan ja Yhdysvaltojen välisten suhteiden tulevasta kehityksestä. Saksalaiset eivät halua joutua sotaan kanssamme. Ette ehkä täällä (Yhdysvalloissa) ymmärrä, mikä asia on tässä kaikista merkittävin. Se on tällainen: Yhdysvaltojen lähetystö Berliinissä hoitaa kaikki diplomaattiset suhteet Saksan vihollismaihin ja ihmiset saavat sitä kautta kaikki uutiset ulkomailla haavoittuneista tai vangeiksi joutuneista sukulaisistaan ja ystävistään.

Kun he ovat huolestuneet jonkun rakastetun katoamisesta, he vetoavat suurlähettiläs Gerardiin ja hänen henkilökuntansa sitten jäljittää kyseistä henkilöä. Gerard on siellä hyvin suosittu ja kaikkien yhteiskuntaluokkien saksalaiset tuntuvat luottavan häneen ja kunnioittavan häntä. Tällaisen palvelun menettäminen oli saksalaisille suuren surun aihe ja he tietävät sen. Diplomaattisten suhteiden katkeamista Saksan ja Yhdysvaltojen välillä, ja diplomaattien poisvetämistä pidettäisiin täällä katastrofina. Olen kuullut monien toistavan tätä ja tiedän, että sitä pidettäisiin maidemme välien katkeamisen vakavimpana seurauksena.

Olen saanut ymmärtää, että Yhdysvaltoihin on saapunut raportteja Lusitanian upottaneen sukellusveneen kapteenin julkisesta palkitsemisesta. Ne eivät pidä paikkaansa. Yleisö ei tiedä, mikä sukellusvene ja kapteeni ovat vastuussa tapahtuneesta. On tapahtunut väärinymmärrys saksalaisten tuntemuksista Lusitanian suhteen; olen kaikkialla kuullut vain suruvalitteluja menehtyneiden vuoksi.”³⁹

Syyskuun alussa New York Timesissä uutisoitiin Washingtonin uudesta linjasta ja presidentti Wilsonin suunnitelmista kasvattaa Yhdysvaltojen armeijan ja laivaston kokoa.”PRESIDENT PLEDGED TO ARMY OF 300,000? Defence Bodies Assured That Congress Will Be Urged to Make Country Safe. Attacks on Wilson to end. Campaign Directed Against Opposition in the House to be Launched in November. Useiden eri armeijan ja laivaston kasvattamista suositelleiden yhdistysten ja organisaatioiden edustajat ovat ilmoittaneet saaneensa presidentti Wilsonilta takuut siitä, että tämä aikoo ajaa ohjelmaa puolustusmenojen kasvattamiseksi kun Kongressi kokoontuu. Tähän vastauksena korkeat virkamiehet, jotka ovat muodostaneet komitean puolustusvalmiudesta, ovat päättäneet olla pitämättä julkista puhetilaisuutta ja kritisoida nykyistä hallintoa puolustuksen laiminlyönnistä... Komitealle on vakuuteltu, että presidentti Wilson aikoo toimia päättäväisesti kun Kongressi seuraavan kerran kokoontuu ja on todennäköistä, että tämä suosittelee armeijan laajentamista jopa suuremmaksi, kuin puolustusministeri Garrison on suositellut. Eilen puhuttiin presidentti Wilsonin vakuuttelujen tarkoittavan 300 000:n miehen vakinaista armeijaa.”⁴⁰

Yhdysvalloissa ei siis oltu yksimielisesti eristäytymispolitiikan kannalla ja Lusitanian tapaus on saattanut olla Wilsonille pakkotilanne, jossa tämä ei ole enää voinut välttyä painostukselta kasvattaa puolustusmenoja. Wilsonia pidetään yleisesti

---

39 The New York Times, 1.8.1915, s.4
WANT PEACE WITH AMERICA – Miss Shalliday Says Germans Take Controversy Very Seriously

40 The New York Times, 1.9.1915 s.1 PRESIDENT PLEDGED TO ARMY OF 300,000? Defence Bodies Assured That Congress Will Be Urged to Make Country Safe. Attacks on Wilson to end. Campaign Directed Against Opposition in the House to be Launched in November.

presidenttinä, joka oli haluton sotkemaan Yhdysvaltoja mukaan maailmansotaan mutta sisäisen painostuksen edessä hänellä ei ollut muita vaihtoehtoja asemansa ja uskottavuutensa säilyttämiseen.

Wilson taipui ja Yhdysvallat ryhtyivät lisäämään joukkojensa määrää. Suostumalla puolustusmenojen lisäämiseen hän pystyi lopettamaan itseensä kohdistuneen arvostelun, josta esimerkkinä Rooseveltin kommentti sivulla 24. Roosevelt vihjailee, ettei ole asemassa jossa olisi sopivaa kommentoida nykyhallinnon linjauksia, mutta hänen paheksuntansa on selvästi havaittavissa.

Syyskuun 1. päivänä New York Times uutisoi myös sukellusvenesodasta ja sen vaikutuksista amerikkalaisiin. Matkustaja-alus Arabic oli uponnut torpedoituna hieman aikaisemmin ja kun sen upottanut sukellusvene joutui vuorostaan Britannian laivaston tuhoamaksi, pidettiin todennäköisenä sovitteluratkaisua USA:n ja Saksan välillä: ”U-BOAT THAT STRUCK ARABIC IS SUNK: FULL GERMAN DISAVOWAL IS ASSURED BY LOSS OF HER EVIDENCE ON ATTACK... Special to the New York Times. Washington, Aug.31. - White Star- varustamon vuorolaiva Arabicin upottanut ja samalla noin neljäkymmentä henkilöä, mukaan lukien kaksi Yhdysvaltain kansalaista, surmannut sukellusvene on itse joutunut upotetuksi. Tämä Britannian laivaston toimien tulos, vaikkakin sotilaallisessa mielessä suhteellisen vähäinen, on luultavasti oleva tärkeä yrityksissä saada aikaiseksi sovitteluratkaisu tässä vaiheessa Yhdysvaltojen ja Saksan välillä sukellusvenesotaa koskevissa erimielisyyksissä. Sukellusveneeseen uppoaminen ja sen kapteenin sekä miehistön todennäköinen kuolema poistaa viimeisen esteen Dr. von Bethmann-Hollwegin, Saksan Keisarillisen Kanslerin, Yhdysvalloille antaman vakuutuksen toteutumisesta; tämä oli luvannut ”täyden hyvityksen” siinä tapauksessa, että todistettaisiin Arabican upotetun ilman varoitusta. Tämä este oli vaatimus hyväntahdoneleesta Saksalta, käytännössä sukellusveneeseen komentajan rankaisemisesta sota-oikeudessa aluksen tuhoamisesta.

Kreivi von Bernstorff esitti Yhdysvaltojen hallitukselle pyynnön, ettei se ryhtyisi toimenpiteisiin ennenkuin Saksan raportti Arabicin upottamisesta saataisiin valmiiksi. Tämän seurauksena virisi toivo siitä, että Saksa antaisi määräyksen, ettei ainakaan matkustaja-aluksia saisi upottaa varoitusta. Toivoa sovinnosta hillitsi tieto siitä, että Saksan suurlähettilään sähkeessä herra Lansingille todettiin, että vaikka

Arabicin todistajien hyviä aikomuksia ei epäiltykään, eivät heidän lausuntonsa voineet pitää paikkaansa. Jokainen virallinen tiedonanto Saksasta on toistanut suurlähettilään toivomusta, jonka tämä on ilmoittanut saaneensa hallitukseltaan.

Sittemmin on saatu virallisesti tietää Saksan hallitukseen tulleen nolatuksi. Hallitus oli määrännyt sukellusveneiden komentajia lopettamaan matkustaja-alusten upottamisen ilman varoitusta, mutta tätä määräystä ei oltu välitetty Amiraliteetista eteenpäin. Amiraali von Tirpitzin epäillään olleen vastuussa viivästyisestä ja on arvioitu, että kanslerin ja suuramiraalin äskettäinen matka keisarin päämajaan itärintamalla johtui tästä von Tirpitzin näennäisestä tottelemattomuudesta.”⁴¹

Arabicin tuho johti selittelyihin Saksan suunnalta, sillä kuten aikaisemmin on mainittu, Lusitanian tuho ei ollut mitenkään erityisesti Saksan suunnittelema eikä siitä seurannut kohu palvellut Saksan tarkoitusperiä. Sotaan liittyvä USA olisi yksi vihollinen lisää tilanteessa, jossa edellisistäkään ei oltu saatu tavoitteena ollutta pikaista voittoa. Vaikka Yhdysvalloilla ei vielä vuonna 1915 ollutkaan suurta armeijaa, sillä oli valtava teollisuuskapasiteetti, joka saatettaisiin valjastaa sotateollisuudelle. Myös sen väestömäärä sallisi jopa miljoonien miesten lähettämisen Ranskan ja Britannian rinnalle. Lusitanian uppoamisen jälkeenkään amerikkalaisten mielipide ei yhdessä yössä muuttunut mitenkään yhtäläisen saksalaisvastaiseksi. Tämä johtui osaksi siitä, että Yhdysvalloissa asui myös merkittävä määrä saksalaisperäisiä ihmisiä, jotka suhtautuivat epäilevästi Britannian virallisiin tiedonantoihin. Yhdysvaltojen kokoisessa, suuressa ja etniseltä jakaumaltaan monimutkaisessa maassa ollaan tuskin koskaan täysin samaa mieltä edes näin suurista asioista. Yhdysvallat oli suurimman osan 1800-luvusta pysytellyt erossa eurooppalaisista sodista ja moni ei nähnyt mitään syytä nytkään sekaantua sellaiseen. Vaikka hallitus olisikin ollut välittömästi halukas aloittamaan sodan Saksaa vastaan, ei tarvittavan tuen saaminen olisi ollut mitenkään itsestään selvää eikä ainakaan nopeaa.

41

The New York Times, 1.9.1915, s.1

U-BOAT THAT STRUCK ARABIC IS SUNK: FULL GERMAN DISAVOWAL IS ASSURED BY LOSS OF HER EVIDENCE ON ATTACK...

Syyskuun toisen päivän numerossa on erään mielipidekirjoituksen ohessa painettu katkelma kirjeestä, jonka on kirjoittanut Berliinissä asuva ja esiintyvä, amerikkalainen laulajatar Maude Fay. Mielipiteen kirjoittaja, Gertrude Chesterton, toteaa, ettei ihmettelisi sodan vuoksi Saksaan juuttuneen henkilön olevan saksalaisille vihainen ja muistuttaa maanmiehiään siitä, että eri näkökulmasta katsottuna sota voi näyttää hyvinkin erilaiselta. Kirjeessä laulajatar kuvailee tilannettaan seuraavalla tavalla : ” En ryhdy selittelemään, miksen vastannut kirjeeseesi aikaisemmin, syyt ovat monimutkaisia ja tylsiä. Tämä on ollut tapahtumarikas vuosia ja tapahtumat ovat panneet minut ajattelemaan joita tuskin olen aikaisemmin edes huomannut. Olen onnellinen siitä, että päätin jäädä tänne (Saksaan), epäröin pitkään, mutta tunnen eläneeni läpi todellisten tapahtumien todellisten ihmisten seurassa, sillä juuri näiden ihanien saksalaisten todellisuus ajaa heitä kohti voittoa, jonka vuoksi he eivät epäile tehdä uhrauksia, ja jonka he ansaitsevat. Toivon että heidän voittonsa Varsovassa tuo viimeinkin rauhan Venäjän kanssa. Olen kuullut, ettet tue Saksaa, onko se totta? Tiedä, että tukisit, jos olisit täällä ja tietäisit, millaiset olot jokaisella puolella todella ovat. Itäiset Yhdysvallat tuntuvat muuttuneen englantilaiseksi siirtokunnaksi ja hekö eivät ymmärrä Englannin nauravan heille kuten se on aina nauranut? Enemmän kuin koskaan pidän itseäni kalifornialaisena. Kalifornia on varmasti Yhdysvaltojen eurooppalaisin paikka, ja sen mielipiteet ovat rohkeita ja yksilöllisiä. Sen ihmisissä on jotain uskaltavan alkuvoimaista ja kuinka sitä rakastankaan! – sillä hekin ovat todellisia. Olen saanut kirjeitä sodan alun jälkeen sikäläisiltä joita en koskaan ole tavannutkaan.

Oletan palaavani (Yhdysvaltoihin) joulukuussa. Toivon, että maailma on siihen mennessä palannut järkiinsä. Eikö maailma tunnukin nykyään suurelta? Sain kirjeen (englantilaiselta ystävältä) pari päivää sitten, kesti seitsemän päivää, että se saapui Rotterdamin kautta. Englanti tuntuu nykyään olevan kaukana kuin Intia. Pitkä kirje Marie Fay:lta hiljattain. On nykyään Lieln von Meisterin luona Hampurissa-saattaa pian vihata minua. Hän viipyi Italiassa kunnes toivottomuus sai nuo poloiset, petetyt italialaiset täysin valtaansa. Hänen kirjeensä on mitä kiinnostavin – en liitä sitä mukaan, koska Amerikan englantilainen postimies tuskin päästää sitä läpi – tuskin hän

tästäkään pitää. Olen vihaisella päällä ja tiedän sen... München on nykyään oikea saksalainen kaupunki, en usko että enemmän kuin 500 amerikkalaista on jäänyt tänne. Ei yhtäkään ulkomaalaista ja kaipaen heitä niin.

Olemme esittäneet Parsifalia ja Mozartin Festspieliä, ja, voitko uskoa, ei yhtäkään tyhjää paikkaa. Tuntuu kuin olisin laulaanut jokaiselle rintamasotilaalle, konserttia toisensa perään. Taskuni ovat tyhjät mutta olen täynnä kokemuksia ja rikkaampi aatteissani ja uskossani ihmisiin. Siitä minun on ikuisesti kiittäminen näitä hyviä saksalaisia. Tämä kamala sota on näyttänyt minulle saksalaisten todellisen luonteen ja siksi olen iloinen, että jäin tänne.”⁴²

Laulajattaren kirje ystävälleen osoittaa mielestäni hyvin sen, ettei amerikkalaisten, varsinkaan enemmän maailmaa nähneiden, suhtautuminen Saksaan ollut mitenkään yksiselitteisen negatiivinen. Yhdysvallat oli tietoisesti harjoittanut eristäytymispolitiikkaa, joten Euroopassa nähtiin vähän valtiollisen tason julkilausumia ja vierailuja. Lähin kontakti amerikkalaisiin olikin siten juuri turistien ja erilaisten kulttuurihenkilöiden, kuten yllä siteeratun laulajattajan kanssa. Tämän näkemykset Saksasta ja saksalaisista olivat jotakin aivan toista kuin viralliset propagandajulkaisut.

Saksa pyrki ilmeisen tosissaan lepyttelemään Yhdysvaltoja sukellusveneasiassa, sillä seuraavan päivän New York Times ilmoitti Saksan antaneen kirjallisen sitoumuksen olla upottamatta matkustaja-aluksia ilman varoitusta: ”GERMANY GIVES A WRITTEN PROMISE TO SINK NO LINERS WITHOUT WARNING; POPE BEGINS NEW MOVE FOR PEACE.. Special cable to The New York Times, Rome Sept. 1 – Pope Benedict is preparing a new document with a view to including the belligerent nations and their rulers to conclude peace...”⁴³ lisäksi Saksan julistuksesta kirjoitettiin seuraavaa “Text of German Pledge Sent by von Bernstorff to Secretary Lansing and the Latter's View of It. Washington, D.C. Sept 1 – Kreivi von Bernstorff, Saksan suurlähettiläs, lähetti ministeri Lansingille seuraavanlaisen kirjeen annettuaan ensin suullisen lausunnon jossa vakuutti Saksan

---

42 The New York Times, 2.9.1915, s.8

43 The New York Times, 2.9.1915 s.1

GERMANY GIVES A WRITTEN PROMISE TO SINK NO LINERS WITHOUT WARNING; POPE BEGINS NEW MOVE FOR PEACE

tänään hyväksyneen Yhdysvaltojen julistukset sukellusvenesotaa koskevassa erimielisyydessä.

Kirjeessä luki seuraava: Parahin herra ministeri, palaten aamuiseen keskusteluunne pyydän saada ilmoittaa teille, että ohjeeni koskien viimeisintä noottianne Lusitaniaan liittyen sisältää seuraavan kohdan:”sukellusveneemme eivät enää upota matkustaja-aluksia varoituksesta ja ilman, että ei-sotilashenkilöiden turvallisuus taataan, sillä ehdolla, etteivät alukset yritä pakoon tai suorita vastarintaa.

Vaikka tiedän, ettette halua keskustella Lusitanian kysymyksestä ennen kuin Arabicin tapaus on lopullisesti ja teidät tyydyttävästi loppuun käsitelty, halusin tiedottaa teitä yllä olevasta, sillä tämä hallitukseni linjaus päätettiin ennekuin Arabicin tapaus oli tapahtunut. Saatte käyttää tietoa haluamallanne tavalla vailla rajoituksia. J.BERSTROFF Kirjeeseen liittyen ministeri Lansing antoi seuraavan lausunnon: “Ottaen huomioon lausunnon selkeyden ei minusta ole tarpeellista antaa siitä mitään muuta lausuntoa kuin todeta, että se näyttäisi tunnustavan sen perimmäisen periaatteen jota olemme vaatineet.”

Tästä artikkelista on mielestäni nähtävissä se, että Saksassa otettiin tosissaan Yhdysvaltojen varoitukset sen kansalaisiin kohdistuvista sotatoimista ja annettiin suurlähettiläälle ohjeet julkaista tällainen julistus. Tämä osoittaa myös sen, että Saksa koitti parhaansa mukaan viivyttää USA:n liittymistä sotaan ja pyrki myönnytyksiin jolla tämä voitaisiin estää. Lisäksi tästä kirjeestä on mielestäni nähtävissä suurlähettilään henkilökohtainen huoli asiasta, hän pahoittelee puuttuvansa asiaan josta ministeri ei halua keskustella ja ilmaisee halukkuutensa myönnytyksistä keskustelemiseen mahdollisimman kohteliaan sanankääntein.

The New York Times julkaisi sodan kuluessa runsaasti mainoksia, kuten lehdet yleensäkin. Näiden joukkoon lukeutuu myös Yhdysvaltojen Saksan suurlähettilään tukeman American Auxilary Aid Committee:n, jonka kunniapuheenjohtajana toimi New Yorkin osavaltion kuvernööri Charles S. Whitman,

ilmoitus, jossa pyydetään rahallista apua saksalaisille sotaorvoille ja leskille kesällä 1916. Ilmoituksessa lukee seuraavaa :

”COME, LET US TAKE COUNCEL TOGETHER.

Miettikäämme yhdessä parhaillaan riehuva sota. Olemmeko me, amerikkalaiset, tehneet velvollisuutemme tästä murhenäytelmästä eniten kärsivien auttamiseksi? Yhdysvaltojen kansa on ollut niitä kohtaan, joiden hädästä se on saanut yleisimmin ja useimmin kuulla, mutta harvoin on tarjoutunut tilaisuutta lähettää rahaa sodan saksalaisille uhreille, joiden hätä ei ole lainkaan vähäisempi. Keskusvaltojen asian puolesta ovat lähinnä kampanjoineet saksalaista syntyperää olevat amerikkalaiset. Amerikkalainen Avustuskomitea Berliinissä, jonka jäsenistö koostuu pääosin Berliinissä asuvista amerikkalaisista, pyytää meitä tuomaan amerikkalaisten eteen tämä vetoamuksen Saksan kärsivien leskien ja orpojen puolesta.

”Kansakansalaisemme Saksassa ovat toivoneet tämän vetoamuksen tulevan kuulluksi ei pelkästään suuren avuntarpeen vuoksi, vaan myös siksi, että amerikkalaisen hyväntekeväisyyden tiedetään olevan puolueetonta ja todellisen humaania sanan laajimmassa ja parhaassa merkityksessä. Todistakaamme yhdessä koko maailmalle, että tämä on totta. Elämme valistuneessa ja siunatussa maassa, jonka laupea Sallimus tuntuu valinnee erityistä suosiotaan varten. Toivon, että ne, jotka tuntevat meidän kantavan suuren onnemme vuoksi myös suuren vastuun auttaa, rodusta ja kansallisuudesta riippumatta, naisia ja lapsia jotka ovat sodan vuoksi joutuneet kärsimään puutetta, tarttuvat tilaisuuteen auttaa tämän suuren maailmanpalon viattomia uhreja.”⁴⁴

Mielestäni tämä ilmoitus ja varsinkin sen julkaisseen yhdistyksen kunniapuheenjohtajan varsin korkea asema osoittavat, ettei edes vielä kesällä 1916 amerikkalaisten mielipide ollut kääntynyt täysin saksalaisvastaiseksi, vaikka Lusitanian tuhosta oli kulunut jo yli vuosi. Yhdysvallat on jo pitkään ollut niin suuri valtio, että sen kansalaiset ovat harvoin mistään asiasta täysin yksimielisiä ja maailmansodan aikana

---

44

The New York Times 1.6.1916 s.8
COME, LET US TAKE COUNCEL TOGETHER

siellä asui myös saksalaisperäisiä henkilöitä. Lisäksi ajatus sotaan liittymisestä sen kummallekaan puolelle ei miellyttänyt kaikkia, varsinkaan presidentti Wilsonia. Leskien ja orpojen hätään vetoaminen ei ollut mitenkään tavatonta, sillä sota sattui jokaisen valtion siviileihin ja, kuten tässä vetoomuksessa muistutettiin, kärsimys ei katsonut rajoja.

On myös mielestäni huomattavaa, että vuoden 1916 aikana ainakin Berliinissä asui edelleen amerikkalaisia, jotka eivät olleet paenneet sodan jaloista vaan pyrkivät auttamaan sen uhreja. Vuoden 1916 aikana ympärysvaltujen saarto oli jo ehtinyt kurjistaa keskusvaltojen kansalaisten ruokahuoltoa tuntuviissa määrin, ja ainakin edellä mainittu laulutaidon opiskelija oli päässyt hankkiutumaan Yhdysvaltoihin ja laulajatar piti tällaista mahdollisuutta kirjeessään itsestään selvänä.

Kesäkuun ensimmäisen päivän numerossaan New York Times julkaisi Saksan virallisen selityksen Lusitanian upottamisesta, jossa väitettiin aluksella olleen naamioituja tykkejä: The official translation reads: "According to reports at hand here, the Lusitania, when she left New York, undoubtedly had guns on board, which were mounted under decks and masked."⁴⁵ Tässä tiedotteessa ei mainita tarkempia yksityiskohtia, mutta tuohon aikaan Saksalla oli käytössä kauppalavaksi naamioituja sotalaivoja. Uskon kyseisen saksalaisen väitteen olleen hätäisesti keksitty selitys Lusitanian upottamiselle. Samalta sivulta löytyy The Daily News-lehden kommentti julistuksesta:

"LONDON SCOFFS AT VON JAGOW'S REPLY.

Special cable to The New York Times.

Saksan virallista vastausta Yhdysvalloille on kommentoitu pitkälti monissa sanomalehdissä. Daily News pitää Saksan virallisia syytä Lusitanian upottamiseen pelkkänä fiktiona joka julkaistiin vain hämmentämään keskustelua ja voittamaan aikaan. Lehti toteaa myös: "Kaiken ytimessä on kyse Saksan oikeudesta vaarantaa sivullisten ihmisten henkiä. Saksalaisten julistus, jonka mukaan yksinkertainen julistus kelpaa vaaditusta varoituksesta on kansainväliselle laille täysin tuntematon. Saksalaiset

---

45

The New York Times, 1.6.1915, s.2

väittävät, että heillä on oikeus räjäyttää tai hukuttaa kaikki tästä varoituksesta piittaamattomat, tällainen on suorastaan rikos ihmiskuntaa vastaan.

Saksalaisten viesti ei tee sovittelua mahdottomaksi, mutta se vaikeuttaa sitä. Presidentti Wilson asema on varsin vahva, päättää hän sitten mitä tahansa. Hän on tehnyt kaiken kuviteltavissa olevan välttääkseen uhkaavaa yhteenottoa. Jos hän ajautuu äärimmäisiin toimenpiteisiin tapahtuu se vain siksi, että kaikki muu on epäonnistunut, mutta ylpeän ja itsepäisen kansakunnan epätoivon rajoja ei helposti mitata. On juuri ja juuri ymmärrettävissä, että saksalaiset perverssissä suuruudenhulluudessaan saattaisivat pitää uuden maailman kiskomista sotaan kunniakkaana ja jalona saavutuksena.”⁴⁶

Tässä britannialaisen lehdistön kommentissa on mielestäni tahattoman ironinen vivahde, kun sillä hetkellä maailman suurimman imperiumin, joka nimenomaan merivoimiltaan oli paljon Saksaa vahvempi, lehdistö pilkkaa saksalaisia perverssillä tavalla megalomaanisiksi. Ensimmäisen maailmansodan aikana vanha sanonta :”aurinko ei koskaan laske Britannian imperiumissa” piti vielä paikkansa. Lisäksi on mielenkiintoista, että saksalaisten julistusta väitetään kansainvälisen lain vastaiseksi kun Lontoon julistusta, jossa tästä asiasta koetettiin sopia suurvaltojen välillä, ei kuitenkaan koskaan ratifioitu sitovaksi.

Propaganda ja sotapropaganda varsinkin on toki aina perustunut tosiasioiden vääristelyyn. Myös vihollisosapuolen negatiivisten ominaisuuksien korostaminen ja näiden saaavutusten vähättely ovat tärkeä osa disinformaatiokampanjaa. Lusitanian tapaus haluttiin nähdä törkeänä rikoksena, joten sitä käsiteltiin sellaisena. Se tosiseikka, ettei Lontoon julistus sitonut sodan osapuolia laillisesti mihinkään, jätettiin mainitsematta ja Saksan rajoittamattoman sukellusvenesodan alkua kauhisteltiin ja pilkattiin.

46

The New York Times, 1.6.1915, s.2
LONDON SCOFFS AT VON JAGOW'S REPLY.

Kirjoittelu The Times:ssä välittömästi Lusitanian tuhon jälkeen

The Times, Britannian arvostetuin sanomalehti sodan aikana, uutisoi asioita hieman eri perspektiivistä kuin puolueettomien Yhdysvaltojen New York Times. Siinä missä Lusitanian uppoaminen oli Amerikassa järkytys, ei ilmeisesti edes vailla varoituslaukauksia suoritettu upotus, jollaisesta Lusitanian yhteydessä pidettiin paljon meteliä, aiheuttanut merkittäviä reaktioita. Toukokuun kolmantena päivänä 1915, siis neljä päivää ennen Lusitanian tuhoa, Timesistä löytyy kuudennen sivun alareunasta pieni palsta otsikolla “Submarine Victims”.

Palsta kertoo seuraavaa: ” Venäläinen höyrylaiva Sworono, Marinpolista, oli hiililastissa matkalla Port Talbotista Arkangeliin kun saksalainen sukellusvene upotti sen perjantaiamuna Kerryn rannikolla. Tulitus aloitettiin ilman varoitusta ja se jatkui samalla kun miehistö nousi pelastusveneisiin. Troolari pelasti miehistön. Middlesboroughilainen höyrylaiva Edale, 3,110 tonnia, koki samanlaisen kohtalon kun se torpedoitiin Sisilian lähellä varoituksetta lauantaiamuna. Miehistö pelastettiin. Amerikkalainen öljytankkeri, Gulflight, matkalla Port Arthurista Roueniin, torpedoitiin lauantaiamuna Bishopin majakan lähellä. Kapteeni sai shokista sydänkohtauksen ja kuoli, lisäksi kaksi merimiestä hukkui. Kaksi muuta vihollisalusten uhria lauantaina olivat ranskalainen rahtialus Europe, hiililastissa, joka myös upposi lähelle Bishopin majakkaa, ja höyrylaiva Fulgent, jonka kimppuun hyökättiin 43 mailia luoteeseen Skellig:stä. Troolari poimi kyytiin yhdestä pelastusveneestä yhdeksän eloonjäänyttä ja laski nämä Kilrushiin. Heillä oli mukanaan kuoliaaksi ammutun kapteenin ruumis. Toisesta pelastusveneestä ei ole vielä kuultu..”⁴⁷

47

The Times, 3.5.1915, sivu 6
Submarine Victims

Tässä oli kaikki, mitä Timesin tässä numerossa sukellusvenesodasta mainittiin. Teksti oli varsin pienellä fontilla ja koko palsta on selkeästi pienempi kuin sen viereen sijoitetut korsetti-, moottori- ja puseromainokset. Myös pieni artikkeli irlantilaisen valtuuskunnan matkasta Ranskaan on saanut paljon enemmän palstatilaa kuin tiedot sukellusveneiden uhreista.

Mainittakoon myös, että koko artikkelissa mainitaan yhteensä neljän henkilön saaneen surmansa näiden alusten uppoamisen yhteydessä, näistäkin yksi oli ilmeisesti saanut järkytyksestä sydänkohtauksen eikä suinkaan hukkunut ja toinen oli artikkelin mukaan ammuttu. Vaikka tämän tekstin pohjalta on toki mahdotonta sanoa, paljonko kyseisissä laivoissa oli henkilöitä mukana niiden upotessa, on mielestäni kuitenkin huomattavaa, ettei niiden uppoamisesta tehty sen suurempaa numeroa. Lisäksi on myös mainittava se, että Lusitanian kaltaisella matkustaja-aluksella, jotka tähän aikaan olivat vielä lähes ainoa käytännöllinen tapa tavalliselle kansalaiselle ylittää Atlantti, oli varmasti kyydissään paljon enemmän sekä miehistöä (tarjoilu- ja palvelushenkilökunta ainakin) että matkustajia kuin hiiliä tai öljyä kuljettavalla rahtilaivalla.

Myöhemmissä Timesin numeroissa mainittiin upotetun amerikkalaisalus Gulflightin kohtalo useampaan kertaan ja kirjoiteltiin sen mahdollisista seurauksista. Kun kyseessä kuitenkin oli öljytankkeri eikä suinkaan matkustaja-alus, ei sen tuhosta ilmeisesti ryhdytty minkäänlaisiin virallisiin toimenpiteisiin, ainakaan Timesin tai New York Timesin jutuissa ei mainita näin tapahtuneen. Matkustajalaivan upottaminen on toki tilanne, jossa vaarassa on paljon tankkerin miehistöä suurempi määrä ihmishenkiä. Erikseen on mainittu Gulflightin tuhoutuessa sen kapteenin kuolleen sydänkohtaukseen ja kahden merimiehen hukkuneen. Kolmen henkilön kuolema sota-aikana ei ole mikään suuri ihme, sen sijaan yli tuhannen siviilin surma herätti ansaitusti paljon enemmän huomiota.

Timesin seitsemännellä sivulla, toukokuun kolmannen päivän numerossa, on puolestaan juttu Lusitanieli ja Amerikkalaisille merimatkestajille yleisesti annettu saksalaisesta varoituksesta. Artikkelin sävy on varsin vähättelevä, sen otsikko on "The Ineffective Blockade", suomeksi tehoton saarto. Koko saarto-operaatiota kuvaillaan pelkäsi tempuksi, jonka tarkoitus on pelotella amerikkalaisia. Artikkelissa irvaillaan Saksan suurlähetystön julistuksen olevan pelkkä palvelus ympärivaltojen asialle USA:ssa. Tällainen virallisten varoitusten vähätteleminen on mielestäni hieman kummallista sota-aikana. Kaikenlaisia "epäherrasmiesmäisiä" asioita oli tapahtunut jo sodan aikana, kaasua oli käytetty aseena (Timesin eri numeroissa tältä ajalta on silloin tällöin kuvauksia kaasuhyökkäyksistä) ja, kuten Timesin omista artikkeleista voidaan lukea, laivoja oli torpedoitu varoituksetta. Oliko tällaisen vähättelevän asenteen tarkoituksena vain rauhoitella Amerikkalaista yleisöä vai provosoida saksalaisia? Saksan lähetystön ilmoitetaan julkaiseen varoituksen rauhoittaakseen omaa omatuntoaan siinä tapauksessa, että Lusitanieli tapahtuisi jotakin.

Saksalaisten viittauksiin sukellusvenevaarasta viitataan "lapsellisina" ja todetaan amerikkalaisten tuskin edes uskovan moisten kapistusten olemassaoloon. Lisäksi todetaan koko varoitusjupakan olevan vain erittäin epätoivoinen keino houkutella puolueettomien maiden kansalaisia välttämään Britanniaa ja täten vaikuttaa negatiivisesti Britannian talouteen. Britannian meriministeriö on varmasti ollut tietoinen siitä, millaista tuhoa sukellusvene torpedoillaan pystyisi aiheuttamaan siviilialukselle. Britannia oli suuri merimahti ja sen laivaston ylivertauisuuden varmistamiseksi se rahoitti aktiivisesti kaikenlaista merisodankäyntiin liittyvää tutkimustyötä. Torpedojen tuhovoima ei voinut olla Kuninkaalliselle Laivastolle täysin vieras asia. Timesista on myös mainittava, että siinä käytetty kieli on vähemmän muodollista kuin New York Timesissa, ja että siinä on käytetty paljon puhekielisiä, koukeroisia ilmaisuja.

Artikkelissa Timesin Washingtonin-kirjeenvaihtaja kuvaa sikäläisiä tapahtumia seuraavasti: ”THE INEFFECTIVE BLOCKADE – NEW TRICK TO FRIGHTEN AMERICANS – Lusitaniaa varoitettu. Preussilainen diplomatia on jälleen tehnyt tahtomattaan palveluksen Ympärysaltojen asialle Yhdysvalloissa. Voisi kuvitella, että kun Cushing – alus joutui hyökkäyksen kohteeksi olisi seurauksena ollut runsaasti anteeksipyyntöjä, mutta ehei. Samaan aikaan hyökkäyksestä kertoneiden uutisten kanssa amerikkalaiset lehdet julkaisivat seuraavan varoituksen: Atlantin ylitystä suunnittelevia matkustajia muistutetaan Saksan ja sen liittolaisten olevan sodassa Britanniaa ja tämän liittolaisia vastaan; sotatoimivyoähyke ulottuu Brittien saaria ympäröivälle alueelle ja että Saksan hallituksen virallisen tiedotuksen mukaan Britannian tai sen liittolaisten lipun alla seilaavat aluksen voivat joutua näillä vesillä tuhotuksi ja että Britanniaan matkustavat henkilöt tekevät niin omalla vastuullaan.

IMPERIAL GERMAN EMBASSY; WASHINGTON; APRIL 22. Saksan suurlähetystön selitys tällä pöyristyttävälle julkaisulle oli ”Teimme sen helpottaaksemme omatuntoamme – jotteivät tietämättömät henkilöt joutuisi kärsimään.” Lienee tarpeetonta sanoakaan, ettei amerikkalaista yleisöä pelotella tällaisilla lapsellisilla viittauksilla johonkin mihin he tuskin edes uskovat. On yleisesti mainittu, että kyseinen manööveri on pelkkä huonosti ajoitettu ja tarpeettoman hyökkäävä yritys, kenties sukellusvenesaarron toimimattomuudesta johtuen, mainostaa saksalaisten pelottavuutta ja toiveita Britannian merenkulun vahingoittamisesta, sekä myös yritys mainostaa saksalaisten propagandistien ajatusta ”pitkittyneestä sodasta” hieromalla amerikkalaisten naamaan määrättömien vihamielisyyksien aiheuttamia ikävyyksiä. Tätä mainostusta karsastetaan Washingtonissa muutamasta syystä. Ensinnäkin, kuten hyökkäys Cushingia vastaan, se osoittaa, että Saksa viisveisaa Washingtonin julkaisemasta varoituksesta, jossa todetaan Saksan olevan ”täydessä vastuussa” amerikkalaisten hengelle tai omaisuudelle aiheutuneesta vahingosta. Toiseksi Saksan

suurlähetystö on tehnyt jotain, joka yksityishenkilön tekemänä olisi ollut amerikkalaisen lain mukaan rikos, eli yrittänyt julkisella uhkailulla vahingoittaa ranskalaisten ja britannialaisten laivayhtiöiden kaupankäyntiä Amerikkaan.”⁴⁸

Artikkelin suhtautuminen saksalaiseen saartoon on äärimmäisen pilkallinen ja vähättelevä. Koko saartoa nimitellään pelkäksi tempuksi, jota ei kehoteta otettavan vakavasti. Saksan viranomaisten ilmoitusta, jossa varoitellaan Britannian tai sen liittolaismaiden lippua käyttävien alusten olevan vaarassa kuvataan tavattomaksi. Artikkelissa mainitaan vielä, ettei Saksa millään uskaltaisi jättää huomiotta Washingtonin varoitusta siitä, että amerikkalaisten omaisuutta tai henkeä loukkaavat joutuvat teostaan vastuuseen. Tarkoituksena on kenties ollut vakuutella amerikkalaisia merenkulun turvallisuudesta ja mielestäni tässä mielessä sen kirjoittaminen on ollut varsin arveluttavaa. Iso-Britannia oli ollut merellinen suurvalta jo satoja vuosia ennen ensimmäistä maailmansotaa, sekin oli kehittänyt sukellusveneitä sotilaskäyttöön ja sen laivasto oli suunnilleen yhtä moderni kuin Saksan.

Mielestäni Britannian sodanjohto on varmasti tiennyt, millaisiin sotatoimiin sukellusvene pystyy, missä oloissa sellainen pystyy operoimaan ja millaista tuhoa sen aseet voivat saada aikaiseksi panssaroimattomassa matkustaja-aluksessa. Britannian laivasto oli ollut vuosisatojen ajan maailman huippuluokkaa ja kaikenlaisia merisodankäynnin tekniikoita tutkittiin ja kehiteltiin Britanniassa. En voi uskoa, että tällaisen valtion merisota-asioista vastaavilla henkilöillä ei olisi ollut mitään käsitystä sukellusveneistä. Myöhemmin lainaan artikkeleja, joissa kuvaillaan tilannetta jossa sukellusvene oli avannut tulen pakoon yrittänyttä rahtialusta kohti. Mainituissa tapauksissa aluksen upottamiseen oli tarvittu vain yksi torpedo. Ne olivat pysähtyneet saatuaan osuvia kansitykin kranaateista ja joidenkin miehistönjäsenten saatua surmansa.

48

The Times, 3.5.1915, sivu 7

THE INEFFECTIVE BLOCKADE – NEW TRICK TO FRIGHTEN AMERICANS

Lisäksi edellisen alla on toinen, lyhyt, artikkeli, jossa vähättelevään sävyyn kuvaillaan Lusitanian matkustajien saamia varoituksia seuraavalla tavalla:

”ALARMIST TELEGRAMS. Monet eilen Liverpoolia kohti lähteneen Lusitanian merkittävistä matkustajista saivat sähkösanomia, lähettäjänä ”John Smith” tai ”George Jones”, joissa heitä varoitettiin perumaan matkansa. Seuraava sähkösanoma, lähetetty herra Alfred G. Vanderbiltille, on tyypillinen esimerkki: ”Minulla on varma tieto siitä, että Lusitania torpedoidaan. Teidän on parasta perua matkanne oitis.” Herra Vanderbilt ja muuta tällaisia sanomia saaneet matkustajat eivät kuitenkaan huomioineet varoituksia vähimmissäkään määrin eivätkä myöskään heitä laiturilla lähestyneiden muukalaisten varoituksista, joiden mukaan Atlantilla partioi paraikaa sukellusveneitä joiden tarkoituksena on upottaa Lusitania.”⁴⁹

Kuten tämän artikkelin sävystä voidaan huomata, Timesin kirjoittajat suorastaan pilkkaavat saksalaisten varoituksia ja heidän julistustaan. Mainitaan vain Vanderbiltin ja muiden merkkihenkilöiden jättäneen moiset pelotteluyritykset huomioimatta ja nousseen laivaan. Toukokuun neljäntenä Lusitaniaan kohdistuneet varoitukset eivät enää saaneet Timesiltä palstatilaa lainkaan. Muutamat sukellusveneisiin liittyvät artikkelit, nekin pienellä fontilla ja kaukana etusivulta, eivät mainitse Lusitaniaa lainkaan. Kahdeksantena päivänä toukokuuta Lusitanian kohtalo sai kyllä huomiota the Times:iltäkin.

On tietenkin ymmärrettävää, ettei Britannian suurin sanomalehti keskittynyt uutisoimaan yksittäisten rahtialusten kohtaloista silloin, kun Britannian armeija taisteli kiivaasti Ranskan maaperällä. Lisäksi tähän aikaan käydyt Gallipolin taistelut veivät huomattavan määrän palstatilaa ja vaikka Britannia merellinen suurvalta olikin, sukellusvenesodalla oli pääsin varsin vähän tekemistä sen sotalaivaston kanssa.

49

The Times, 3.5.1915, sivu 7
ALARMIST TELEGRAMS.

Sivulla kahdeksan on suuri kuva aluksesta ja tietoja sen koosta, nopeudesta ja muista teknisistä yksityiskohdista. Sivulla yhdeksän onkin jo puolen sivun kokoinen juttu ja havainnekuva siitä, missä kohdin Irlannin rannikkoa Lusitania upposi. Verrattuna aikaisempien päivien kevyeen ja vähättelevään sävyyn Timesin teksti on varsin jyrkkää ja tuomitsevaa:

”THE LUSITANIA SUNK... Cunard- varustamon suuri vuorolaiva Lusitania joutui eilen Irlannin etelärannikolla saksalaisen sukellusveneen torpedoimaksi ja upposi. Se oli matkalla New Yorkista Liverpooliin ja oli vain muutaman tunnin matkan päässä kotisatamastaan. Kyydissä oli lähes kaksituhatta ihmistä eikä heidän kohtalostaan ole saatu varmoja tietoja. Varhain tänä aamuna amiraliteetti julisti, että 500-600 eloonjäänyttä on laskenut maihin Queenstownissa. Moni heistä oli sairaalakunnossa ja muutamat ovat kuolleet. Lisäksi on saatu tietää, että toistaiseksi tuntematon määrä eloonjääneitä on rantautunut Kinsalessa. Nimistä ei ole vielä tietoa. Cunard-yhtiön korkein edustaja Queenstownissa ilmoitti myöhemmin ainoan arvion eloonjääneiden määrästä olevan jossain viiden- ja kuudensadan välillä. On ilmoitettu herra A.G. Vanderbiltin hukkuneen. Muutamat menehtyneistä saivat surmansa torpedoräjähdyksissä ja pelätään suuren joukon siviilejä kuolleen. Tämä viimeisin Saksan julistaman rauhallisen merenkulun vastaisen sodan rikos tapahtui lähellä Kinsalen Old Headia, merimatkustajille tuttua maamerkkiä. Tapahtuma-aikana sää oli kaunis ja kirkas.

Toistaiseksi on saatu vain hajanaisia lausuntoja silminnäkijöiltä eikä niiden perusteella voida saada tarkkaa kuvaa tapahtuneesta. Varmasti voidaan kuitenkin sanoa kahden torpedon ammutun aluksen tyyrpuurin puoleiseen kylkeen hieman kahden jälkeen eilen iltapäivällä. On saatu ristiriitaisia tietoja siitä, kuinka pitkään Lusitania pysyi pinnalla, mutta Cunard – varustamon mukaan se upposi 40 minuutin kuluttua torpedo-osumista. Kapteeni lähetti heti hätäviestejä ja ilmoitti aluksen kallistuneen jyrkästi. Queenstownista lähetettiin heti apuun joitakin veneitä kun oli saatu Old Headin signaaliaseman kautta hätäviesti, jossa kerrottiin kahdenkymmenen Lusitanian pelastusveneen nähdyn lähellä paikkaa jonne se upposi... Amerikkalaiset ovat olleet järkyttyneitä aluksen silmittömästä tuhosta ja osoitetusta välinpitämättömyydestä neutraalien matkustajien turvallisuutta kohtaan, tästä on syntynyt vakava tilanne.

Muistettakoon, että ennen kuin Lusitania lähti matkalleen saksalaiset tahot pyrkivät pelottelemaan sen amerikkalaisia matkustajia. Saksan suurlähetystö julkaisi useissa lehdissä ilmoituksia, jotka kehottivat välttämään britannialaisia laivoja, koska nämä voitaisiin tuhota Britannian läheisillä vesillä.”⁵⁰

Artikkelissa todetaan, että näistä varoituksista ei juuri piitattu:

The advertisement was keenly resented, but it was unheeded, as were telegrams adressed to most of the leading American passengers, declaring that there was definite authority for the statement that the ship was to be torpedoed. Nobody, so far as is known, cancelled the passage on this account. Americans remembered the warning issued by their Government to Germany that she would be held to “strict accountability” for any damage to American life or property.”⁵¹

Timesin toimittaja vakuuttelee amerikkalaisten olevan turvassa ja Saksan pelkäävään USA:n valtion reaktioita sen kansalaisten kuolemaan. Kuten myöhemmät tapahtumat osoittavat, moinen optimismi oli aiheetonta. On toki ilmeistä ettei kukaan pidä uhkaavansävyisistä sähkösanomista, mutta voisi kuvitella että sota-aikana edes joku olisi ottanut sellaisen vakavasti.

Yhdysvallat olivat jo Lusitanian tapausta ennen antaneet Saksalle julistuksen merisotaan liittyen, toukokuun kahdeksannen päivän Times:ssissä sitä kuvataan seuraavasti: ” UNITED STATES DECLARATION Yhdysvallat ei todennäköisesti aio hyväksyä moista selitystä, tämä käy ilmi selkeästä lausunnosta, joka sisältyy 12. helmikuuta Saksan hallitukselle vastineena sukellusvenesodan julistamisesta lähetettyyn julistukseen. Lausunnossa lukee seuraavasti: - Jos saksalaisten sotalaivojen komentajat luulevat Yhdysvaltojen lippua käytettävän epärehellisesti ja tuhoavat avomerellä amerikkalaisia aluksia tai amerikkalaisia ihmishenkiä, ei tällaista tekoa voitaisi katsoa muuna kuin neutraaleille kuuluvien oikeuksien törkeänä rikkomisena, jonka jälkeen nykyään valtioidemme välillä vallitsevia ystävällisiä suhteita tuskin voitaisiin jatkaa. Jos tällainen valitettava tilanne tulisi eteen, Saksan hallituksen tulee muistaa, että Yhdysvallat tulisi pitämään sitä vastuullisena merivoimiensa teoista

---

50 The Times, 8.5.1915, sivu 9

THE LUSITANIA SUNK

51 The Times, 8.5.1915, sivu 9

ja ryhtymään kaikkiin vaadittaviin toimiin turvatakseen kansalaistensa oikeudet merellä.”⁵²

Tässä julistuksessa painotetaan Yhdysvaltojen suhtautuvan hyvin vakavasti sen omaa lippua kantavien aluksien upottamiseen ja sen kansalaisten menehtymiseen merellä. Sanamuoto on tosin hyvin ympäröityä eikä suorasta sodanuhasta tunnu olevan kyse, mutta kyseessä on kuitenkin Yhdysvaltain hallituksen virallinen julistus eikä kenenkään yksittäisen viranomaisen tai ministerin tiedote. Kokonaisuudessaan uutisointi Lusitaniasta vie puolitoista sivua lehden puolivälistä ja sitä ennen on suuri määrä muita sotaan liittyviä uutisia. Vuonna 1915 Britannian liittolaiset kävivät kiivasta taistelua Gallipolin niemimaasta ja tähän kampanjaan liittyvät artikkelit, samoin kuin Venäjän joukkojen tilannetta Galitsiassa käsittelevät jutut, vievät lehden ensimmäiset sivut. Toukokuun kymmenentenä Lusitaniaan liittyviä uutisia oli vain yksi, pitkäkö artikkeli, jossa arvuuteltiin saksalaisten motiiveja aluksen upottamiselle seuraavaan tapaan: ”MOTIVE BEHIND THE CRIME – The creation of panic. Saksalaisten toiminnan pirulliseen luonteeseen tulee kiinnittää huomiota, kun käsitellään Lusitanian tuhoa, mutta on äärimmäisen tärkeää, ettei britanniassa hukata rikoksen todellista syytä. On tärkeää pitää mielessä, että suuren aluksen tuhon ja sen matkustajien täysimittaisen teurastamisen aikaansaama moraalinen ja sensaatiomainen vaikutus, ovat juuri sitä mitä tavoiteltiin. Tällä tavoin teon suunnittelijat toivovat sen täyttäneen tarkoituksensa. He tiesivät hyvin, ettei Lusitanian kaltaisen suuren matkustaja-aluksen upottamisella saavuteta mitään välitöntä strategista etua, mutta jos se vetää julkisen huomion puoleensa ja vaatii laivaston huomion kiinnittämistä tärkeämmistä asioista toisaalle, teko on täyttänyt tarkoituksensa niiden mielissä, joille ”sotilaallinen välttämättömyys” pyhittää kaiken. Koko suuren kohun syy on mielikuvassa, jonka se luo kansalaisten ja neutraalien mieliin. Lusitania joutui kohteeksi, koska se oli suuri alus ja kansainvälisesti näkyvä. Siksi se oli myös helppo maali. Sen kyydissä oli satoja siviilihenkilöitä, mukaan lukien Yhdysvaltojen

---

52

The Times, 8.5.1915, sivu 10
UNITED STATES DECLARATION

kansalaisia. Siksi sen tuhon nostattama meteli kuuluisi kauas: iskun vaikutuksen oli määrä tuntua laajalle. Luottamuksellisten tietojen mukaan psykologisella vaikutuksella pyrittiin herättämään vaatimuksia suojavaikuttajille tai muille toimille, jotka vaatisivat laivastoa muuttamaan nykyisiä toimintatapojaan.”⁵³

On hieman kyynistä väittää Lusitanian tulleen upotetuksi vain siksi, että siten saksalaiset toivoivat saavansa Britannian laivaston lähettämään saattoaluksia Britanniaan pyrkiville laivoille. Olisi jokseenkin kummallista, että juuri tämä yksittäinen alus olisi jotenkin valittu erityisen tuhoamiskampanjan kohteeksi, varsinkin kun mitään takeita ei voinut olla siitä, että sukellusvene yhyttäisi Lusitanian. Aikaisemmin mainitsemissani *American Journal of International Law*:n numerossa mainittiin Lusitanian purjehtineen uppoamishetkellään nopeudella, jollaista mikään sukellusvene ei pystynyt saavuttamaan. Lisäksi Lusitania upposi Irlannin rannikolle, kahden tunnin matkan päähän Liverpoolista, tärkeästä teollisuuskaupungista, alueelle jota Britannian Royal Navy parhaansa mukaan vartioi.

Kuka sukellusveneen kapteeni haluaisi istua vihollismaan rannikolla päiväkaupalla kyttäämässä yhtä ainoaa alusta, jonka purjehdusreitistä ei voinut olla täyttä varmuutta? Ja kuinka mielekästä olisi uhrata sukellusvene operaatioon, jonka tarkoituksena olisi saada vihollismaan laivasto aktiivisesti suojelemaan kauppalaivoja juuri sukellusveneiltä? Eikö tämä tekisi sukellusveneidän tulevasta käytöstä vaarallisempaa ja vaarantaisi koko aselajin hyödyllisyyden? Tämän ajan sukellusveneet eivät suinkaan olleet jännityselokuvissa esiintyviä sulavalinjaisia tappajia, vaan pikemminkin torpedoveneitä, joilla oli rajoitettu kyky toimia sukelluksissa.

Meren pinnalla moiset alukset eivät pystyneet haastamaan mitään oikeaa sotalaivaa eivätkä tavoittamaan kaikkia täyttä höyryä karkuun pyrkineitä pinta-aluksia, esimerkiksi Lusitanian kaltaista modernia ja nopeaa laivaa. Jos sukellusvenesääntö ei toiminut tarpeeksi hyvin, olisiko ollut tarkoituksenmukaista tehdä sen toimeenpanosta vielä vaikeampaa? Ja jos taas sukellusveneet täyttivät tehtävänsä, miksi riskeerata niiden tulevaisuutta? Sodanajan uutisoinnissa on tietysti mukana oma osansa

---

53

The Times, 10.5.1915, sivu 5
MOTIVE BEHIND THE CRIME – The creation of panic.

propagandaa, artikkelihan aloittaa kuvailemalla saksalaisten toimia vapaasti suomennettuna ”pirullisiksi” ja nimittää tapausta otsikossa rikokseksi.

Lusitaniaa koskeva myöhempi kirjoittelu The Times:ssä

Heinäkuun alussa kohu Lusitanian uppoamisesta oli jo Timesissä laantunut kun Britannian sotavoimia koskevat uutiset veivät palstatilaa. Heinäkuun ensimmäisen päivän numerossa tarkasteltiin amerikkalaisten aikakauslehtien sotaan ja Saksaan liittyvää kirjoittelua otsikolla

“United States View Of The War”.”There is a good deal of interesting matter regarding the United States in this month's reviews and magazines, especially in American periodicals. In the *National Review*, Mr. A. Maurice Low writes, as usual, indistinctly and clearly; but the impression that his article conveys may be usefully checked by consideration of such papers as those, in the *Yale Review*, in which Mr. John Crowe Ransom finds an approving phrase “creative justice”, for the German creed of “might is right” and Mr. Charles Cheney Hyde examines the British blockade of Germany and the German treatment of neutral shipping from the point of view of international law. In the *Mid-West Quarterly* Mr. C. D. Allin gives a remarkable study of the British and German ideals as expressed in the history of their colonies – a subject which is also well handled by Mr. John H. Harris in the *Nineteenth Century*; while Mr. S. B. Gass is discussing “The Ideal of Peace” concludes that the Americans have not paid enough attention to the German point of view, and Mr. A. D. Schrag roundly maintains that German aggression has been nothing to British. A different note is struck by Mr. Wilbur C: Abbott's very able article in the *Yale Review* on “Germany and Prussian Propaganda”; by the temperate and judicious article in the *North American Review* contributed by its editor, and by a suggestive paper on “Peace the Aristocrat” by Mr. Albert J. Nock in the *Atlantic Monthly*. The general impression conveyed by these American periodicals is that the United States public recognises a defensible German point of view, and, while

disliking atrocities, is by no means whole-heartedly on the side of the Allies, nor very favourably impressed by the British conduct of the war.⁵⁴

Tästä artikkelista käy ilmi, ettei ainakaan Britannian lehdistön silmissä Lusitanian tapaus näytä oitis galvanisoineen amerikkalaisia yhteiseen, Saksaa vastustavaan rintamaan.

Suursodan osapuolista kumpikaan ei ollut yksin saanut itselleen amerikkalaisten sympatioita. Lisäksi on nähtävissä, että vielä sodan tässä vaiheessa Yhdysvalloissa ei oltu ryhdytty virallisiin toimiin lehdistön suhteen, kun siellä voitiin avoimesti keskustella Saksasta positiiviseen sävyyn, kuvaavana varsinkin mainittu artikkeli, jonka kirjoittaja oli todennut saksalaisen aggression olevan mitätöntä brittiläiseen verrattuna (ilmaisu “ German aggression has been nothing to British” on varsin voimakas). Artikkelin lopuksi todetaan vielä, ettei Britannian tapa käydä sotaa ollut vakuuttanut amerikkalaisia sen kyvykkyydestä. Länsirintamalla ja Gallipolissa, jossa suurin osa Brittiläisen Kansanyhteisön joukoista tuolloin taisteli, oli saavutettu vain varsin vaatimatonta menestystä, varsinkin Gallipolissa jossa vastassa oli sisäisesti epävakaa Turkin joukkoja. Gallipolin maihinnousua ennen Britannian ja Ranskat laivastot olivat yrittäneet tuhota Dardannelien salmia vartioivat turkkilaislinnoitteet yhteisoperaatiossa, joka kuitenkin epäonnistui melko pahasti. Molemmat laivastot menettivät aluksia eikä operaation tavoitteita, purjehdusreitit avaamista Mustallemerelle ja Istanbulin uhkaamista mereltä käsin, saavutettu. Länsirintamalla taas sota oli juuttunut juoksuhautoihin, eikä mitään mainittavaa menestystä saavutettu ennen vuotta 1918. Erilaiset Ympärysvältojen suurhyökkäykset tuottivat lähinnä alati kasvavia tappiolukuja. Nämä epäonnistumiset eivät varmasti vakuuttaneet Yhdysvaltojen väestöä brittien tai ranskalaisten sotataitojen erinomaisuudesta.

Tässä lehdessä ainoa maininta suoraan merisodasta ja sukellusveneistä on sivulla 7, jossa pienessä, muutaman lauseen uutisessa ilmoitetaan sellaisen torpedoineen Norjalaisen rahtialuksen kesäkuun 30 päivä. Sukellusvenesotaa oltiin rajoitettu Lusitanian tuhon jälkeen mutta on myös mahdollista että kyseisenä päivänä tuhoja oli tapahtunut vain vähän. Kesällä näkyvyys merellä on ollut parempi ja sukellusveneiden

---

54

The Times, 1.7.1915, s.6
United States View Of The War

mahdollisuudet väijyä saalistaan huomaamattomissa vähäisemmät. Heinäkuun 2 päivän numerossa Lusitanian asiaa käsitellään artikkelissa, jossa mainitaan erään Ranskan kansalaisen esittäneen todisteita siitä, että laivan lastina olisi ollut ammuksia jotka olisivat räjähtäneet sen saatua osuman torpedosta. Mies ei ollut esittänyt tietojään varsinaisen tutkinnan ohessa ja Britannialainen tutkimuskomissio* kuulusteli häntä seuraavalla tavalla:

^{55:}The Board of Trade inquiry into the loss of the Lusitania, which was closed a fortnight ago, was reopened at the Westminster Palace Hotel yesterday, when fresh evidence was heard before Lord Mersey. Joseph Marichal, a Frenchman, who was on board the Lusitania on his way from Canada to this country for a holiday, said the nature of the explosion when the ship was struck was "similar to the rattling of a Maxim gun for a short period". (selkeyden vuoksi kirjoitan tekstin sellaisessa asussa jossa se oli lehteen painettu, eri henkilöiden kommentit erikseen ja allekkain)

Lord Mersey - Do you suggest that a Maxim gun was discharged?

The witness - I suggest that the explosion of the torpedo exposed the secret existence of some ammunition. I have experience of explosives. I have served in the French Army as an officer.

The Solicitor-General - Where did the sound of the explosion which you attribute to ammunition come from? - From underneath the whole floor.

The witness went on to make a long statement, in the course of which he said that they landed at Queenstown practically without any clothing, after being for hours in a leaking boat, but had to wait two hours before they were directed to a hotel. He went to the company's office for information. He was told that the office did not open until 9 o'clock. Eventually he was told there was a special train at 3 p.m. and went to the station at 2.30. He could not get on to the platform and had to wait in the station until the evening. They were overcharged at a hotel in Dublin when they got there.

The President - Is this a charge against the hotel people or the company? - Against the hotel people in the first place, but mainly against the company.

The witness went on to say that the captain and the crew of the Lusitania were incompetent; that in the boat in which he was they had oars but no rowlocks; a mast, but no sail, and the boat leaked. When they were rescued by a fishing smack and got another lifeboat they found in it about 18 or 20 members of the crew, but no women. "We were so indignant" he said, "that I for one shouted 'Where are the women?' The number of that boat was 19".

Mr. Cotter (for the Union of Ship's Stewards) - Where were you when the ship struck? - In the second-class dining room in the after part of the ship. That would be over the turbines? - I do not know. The effect of the explosion on a steampipe at high pressure would be a rattling sound? - Yes, but not anything of the magnitude of that one.

After Mr. Cotter had challenged some of the witness's other statements, Mr. Aspinall asked the witness if he was not present at the last hearing when evidence was invited from the passengers. The witness said he was not present.

Mr. Aspinall - You kept quiet at first? Am I right in saying you are making a claim on the company? - I am making a claim against the company or against Germany, whichever is found guilty. I have lost everything. I have sent in claims to the French Foreign Office and to the company.

Mr. Aspinall - Did you write to Mr. Booth, in an envelope marked "Private and Urgent", as follows: - "The French Foreign Office will formulate a definite claim before very long, but I must ask you to make some immediate allowance on account, or else I shall have the unpleasant duty to claim publicly and in doing so to produce evidence which will not be in credit to either your company or the Admiralty."

The witness - Yes, I have done so.

Did you intend to keep your mouth closed? - Oh, no.

The President - Be careful. What that letter says is "Pay me some money or I will do this and that". Am I to understand that if you had got the money you would have done this all the same.

The witness - I should have spoken in the inquiry.

Lord Mersey - I am sorry to say, but I do say, that I don't believe you.

---

* Komission tarkka titteli ja rooli käy ilmi siteeratun jutun ensimmäisestä kappaleesta.
55 The Times, 2.7.1915, s.3

The witness – It is the first time I have been called such a thing in my life.

Lord Mersey – I am sorry; but if you tell me that the letter did not mean that you wanted money to keep your mouth closed, I don't believe you.

Captain Turner was recalled, and was asked by the President : - "Were there any Canadian troops on board?"

Captain Turner – None whatever.

The President – Assuming the ship was struck between the third and the fourth funnels, how far would the torpedo be away from the cargo space?

Mr. Aspinall – I am told by a representative of the Board of Trade about 50 yards.

The inquiry was closed."

Tässä tapauksessa oli ilmeisesti kyse kiristyksestä, jota yritettiin harjoittaa laivayhtiötä kohtaan tapauksen jälkeen. Ranskalaisen henkilön väitteet kätkeyistä ammuksista sen sijaan pitivät paikkansa ainakin, jos on uskominen American Journal of International Law:n artikkelia, jossa todettiin sen lastiin kuuluneen kiväärinpatruunoita. Oliko ammuksia koskeva väite todenperäinen vaiko vain yksityiskohta, jolla kuultu ranskalainen halusi luoda tarinastaan uskottavamman vaikutelman, on mahdotonta varmentaa. Valituksen käsittely ainakin lopetettiin ja kuulustelun loppureplikeistä käy ilmi, että miehen tarkoituksena oli ilmeisesti ollut kiristää yritykseltä rahaa korvatakseen turmassa kokemansa menetykset tai vain hyötyäkseen tapauksen aiheuttamasta kaaoksesta.

On kuitenkin mainittava, että kiristystä yrittäneen henkilön väitteet eivät välttämättä olleet kaikki täysin perättömiä. Hän mainitsee palvelleensa Ranskan armeijassa upseerina ja saaneensa siellä kokemusta räjähdysaineista. Täältä pohjalta hän väittää tunnustaneensa kuulemansa äänen johtuneen konekiväärien ammusvöiden räjähtämisestä. Tähän aikaan useimmissa Euroopan maissa, myös Ranskassa, oli voimassa yleinen asevelvollisuus ja ei ole täysin mahdotonta, ettei tällä väitteitä esittäneellä henkilöllä olisi todella ollut kokemusta räjähdysaineista. Asevelvollisuuteen perustuvassa armeijassa annetaan monesti hyvin monesta asiasta peruskoulutusta myös alempiarvoisille sotilaille, upseereista puhumattakaan.

Upseereilta on aina odotettu edes pinnallista tuntemusta laajemminkin sodankäyntiin liittyvistä seikoista ja erilaisia räjähteitä on sodankäynnissä käytetty jo vuosisatoja. Lisäksi valheesta tekee aina uskottavamman sen maustaminen tosiseikoilla ja ehkä kyseisessä tapauksessa mainittu henkilö päätti vain käyttää sopivaa tilaisuutta hyväkseen. Toisten ihmisten kärsimyksellä ja onnettomuudella rikastuminen ei

valitettavasti ole mikään uusi ilmiö ihmiskunnan historiassa. Ensimmäisen maailmansodan aikana kaikenlaisista huijareista ei todellakaan ollut puutetta.

Kesäkuun alussa Saksan virallinen vastaus Lusitanian upottamisesta huomioitiin myös Britanniassa ja The Timesissä. Amerikkalaisten tulevaa vastausta saksalaisiin väitteisiin, joissa esitettiin Lusitanian olleen aseistettu, spekulointiin kiivaasti. Washingtonin kirjeenvaihtaja raportoi tapahtuneesta seuraavasti:

”UNITED STATES SHOCKED BY GERMAN NOTE.

Washington, kesäkuun 1. Pidetään selvänä, että Berliinin noottiin tuleva vastaus on oleva lyhyt ja selvä, siinä tullaan tekemään selväksi, ettei Lusitanian tapauksesta aiota haudata jaaritteluun tosiseikoista ja laeista. Liitovaltion sotilaiden haudoilla, Arlingtonin sotilashautausmaalla, eilen pitämässään puheessa presidentti Wilson sanoi, että demokratiassa kansalaisten tulee päättää kansakunnan tehtävä ja johdon ”ilmaista toimillaan niitä asioita, jotka tuntuvat nousemaan suurten väkijoukkojen omatunnosta ja toivoista.”

Tässä tapauksessa kansakunnan tuomio on selvä. Rannikolta rannikolle maa on täysin tyrmistynyt saksalaisten kyynisyydestä ja loukkaantunut saksalaisten julkeudesta solvata amerikkalaisten älykkyyttä julkaisemalla epärehellistä ja töykeää pöytä lehdissä. Eri sanomalehdet julkaisevat yhteenvetoja aikalaistensa johtavista artikkeleista ja julkisuudenhenkilöiden kolumneja. Vain Amerikan-saksalaisten keskuudesta kuuluu Saksan julistusta puolustelevia ääniä. Vaikka sodasta puhutaankin vähän harva kommentaattori Washingtonissa jakaa saksalaisten halun jatkuviin neuvotteluihin.”⁵⁶

56

The Times, 2.6.1915, s.6
UNITED STATES SHOCKED BY GERMAN NOTE.

The Timesissä ilmestyi myös palsta nimeltä “Through German Eyes”, jossa käsiteltiin sotatapahtumia saksalaisesta näkökulmasta. Neljäntenä kesäkuuta siinä käsiteltiin Saksan Lusitaniaa koskevaa virallista julistusta seuraavasti:

”MORE INSULTS FOR THE UNITED STATES.

Saksan lehdistön kommentit Lusitania-nootista ovat odotetun kaltaisia, pääasiassa mainostetaan halua jatkuviin neuvotteluihin ja todetaan, ettei Saksa tietenkään lakkaa käymästä sukellusvenesotaa kauppamerenkulkua vastaan. Tästä huolimatta *Berliner Tageblatt* sallii laivastokirjeenvaihtajansa, kapteeni Persiun, suorittaa yhden törkeimmistä hyökkäyksistä Yhdysvaltoja kohti joita on milloinkaan julkaistu. Artikkelissa hän toteaa seuraavasti:

”Meidän ei pidä antaa hämätä itseämme.

Pohjoisamerikkalaiset haluavat käydä kauppaa. Tämä halu on yleismaailmallinen. He tahtovat sodan kestävän pitkään. Muutkin kuin asetehtaat tahtovat tätä. Huomatta prosentti Pohjoisamerikkalaisista ihmisistä seuraa suurella mielenkiinnolla ase- ja muiden tehtaiden osakkeiden nousua. Halu saavuttaa voittoja tällä tavoin on saanut massat kiihdyksiin. Ei epäilystäkään, etteivätkö todelliset rauhanystävät kavahtaisi moista inhoten. Mutta heidän vaikutusvaltansa on pieni. Pohjois-Amerikka nauttii hyötyä kahden valtion välisestä sodasta eikä helposti luovu siitä. Närkästyneet huudot lasten ja naisten murhista ovat todisteita moraalisuudesta, mutta halpoja sellaisia. Olisi virhe pitää niitä muuna kuin sumutuksena joka ei johda mihinkään.”⁵⁷

Tämä on varsin karua tekstiä Saksan suunnalta, mutta sisältää myös asiallisen huomautuksen siitä, että Yhdysvallat oli hyötynyt puolueettoman valtion

---

57

The Times, 4.6.1915
MORE INSULTS FOR THE UNITED STATES.

asemasta. Se oli myös käynyt kauppaa sodan kaikkien osapuolien kanssa ennen sodan alkamista ja myi suuria määriä aseita ympäryställoille.

6. Yhteenveto

Lusitanian tuhon merkitys historiantutkimuksessa

Tutkiessani sanomalehtikirjoittelua Lusitaniasta löysin runsaasti artikkeleita, joissa tapahtumasta puhuttiin rikoksena, joukkomurhana ja tragediana. Tätä tutkimusta varten lukemassani kirjallisuudessa näin ei kuitenkaan ole. Itse sotaan osallistuneiden henkilöiden kirjoituksissa Lusitanian tuho ohitetaan enimmänsä lyhyenä yhteenvetona tapahtuneesta, mutta yleensä vain muutaman lauseen maininnalla aluksen nimestä, uppoamisajankohdasta ja kuolleiden amerikkalaisten suhteessa suuresta määrästä. Jopa Liddel Hartin, britannialaisen upseerin, joka itsekin taisteli ensimmäisessä maailmansodassa ja jonka voisi siten kuvitella ilmaiseen asiasta voimakkaan mielipiteen, kirjoittamassa sotakuvauksessa Lusitaniaa kuitataan hyvin lyhyellä maininnalla. Britannian laivaston varsin vähäiset taistelut ja muu toiminta kuvataan tässä ja muissakin kirjoissa paljon yksityiskohtaisemmin kuin Lusitanian kohtalo. Myöskään minkäänlaisia syytöksiä sotarikoksesta tai muuta tällaista ei akateemisen tason lähdekirjallisuudessa esitetä, joissakin mainitaan tapauksen nostattama kohu, toisissa vain kuolonuhrien suhteessa suuri määrä.

Maailmansodan alkukuukausina kaatui paljon enemmän miehiä kuin aikaisemmissa sodissa, joiden teknologialla ei vielä samanlaisia tuhoja pystytty tuottamaan. Lusitanian upotessa sotaa oltiin käyty jo melkein vuoden verran ja kaikki pääosapuolet, niin Britannia, Ranska, Saksa, Venäjä kuin myös vähäisempi Itävalta-Unkari, olivat menettäneet satojatuhansia miehiä. Tällaisten lukujen rinnalla tuhannen matkustajan hukkuminen oli lopultakin varsin mitätöntä. Tapahtumalla ei ollut valtavan dramaattisia, välittömiä seurauksia ja kesän 1915 sota jatkui verisenä. Taistelukuvaukset veivät tilaa Lusitalialta ja kun Yhdysvallat ei, tapahtuneesta huolimatta, liittynyt sotaan

heti, alkoi asia painua taka-alalle. Lusitanian kohtalo ei ollut sodan kannalta merkittävin tapahtuma vuonna 1915, sen aikana käyty Gallipolin maihinnousu ja taistelu vetivät puoleensa lehdistön huomion. Niiden käsittelyyn on myös historiantutkimuksessa panostettu paljon Lusitaniaa enemmän, aivan ansaitusti. Vaikka Lusitanian tuho olikin dramaattinen tapahtuma, se koski kuitenkin sotaan osallistuneiden valtioiden kansalaisista hyvin pientä määrää.

Lusitanian tuhon merkitys yleisen mielipiteen kannalta

Aluksi esittelen Lusitanian tapauksen taustoja ja sitä, miksi juuri tämän laivan kohtalo nostatti aikanaan kohua ja miksi sen edelleen katsotaan aiheuttaneen Yhdysvaltojen liittymiseen ensimmäiseen maailmansotaan ja siinä Ympäryvaltojen puolelle. Olen myös esittänyt taustatietoa itse S.S.Lusitaniasta, sen lastista ja sen uppoamisen yksityiskohdista, sekä siitä, miksi sen tuhon yhteydessä niin moni sai surmansa. Olen myös esittänyt otteita merisodankäyntiin liittyvistä sopimuksista sekä siitä, miten niitä voidaan Lusitaniaan liittyen tulkita monella tavalla, sekä siitä, ettei niissä varsinaisesti oltu huomioitu modernin sukellusvenesodan vaikutuksia merenkulkuun.

Olen edellä esittänyt, että vaikka sekä britannialaisen että amerikkalaisen yleisön ensimmäinen reaktio Lusitanian tuhoon oli jyrkän tuomitseva, ei tapaus ollut yksityiskohdiltaan mitenkään yksinkertainen. Varsinkaan Yhdysvalloissa yleinen mielipide ei välittömästi kääntynyt Saksan vastaiseksi; vielä vuonna 1916 järjestettiin hyväntekeväisyyskeräys saksalaisille sotaleskille ja -orvoille. Myös Britanniaa kritisoivia kirjoituksia julkaistiin ja joidenkin kirjoittajien mielestä Lusitanian mukana hukkuneet saivat syyttää kohtalostaan vain itseään ja omaa uhkarohkeuttaan. Suuren yleisön mieleen tapauksesta kuitenkin painui kuva rikoksesta viattomien joukkomurhasta, osin tehokkaan propagandan seurauksena, mutta myös siksi, että Titanicin tuhon jälkeen merionnettomuudet olivat nousseet ajankohtaisiksi, olihan Titanic ollut muka uppoamaton. Kun toinen suuri matkustajalaiva tuhoutui paremmissa olosuhteissa, mutta kuitenkin lähes yhtä moni menehtyi, syntyi luonnollisesti suuri kohu.

Britanniassa kaikki merenkulkuun liittyvä oli ollut jo pitkään akuutisti ajankohtaista. Valtion elinehto ja sen imperiumia koossapitävä voima oli sen merenkulku ja kaikkiin hyökkäyksiin sitä vastaan reagoitiin luonnostaan voimakkaasti. Britannia oli käynyt useita sotia suurvaltahistoriansa aikana saavuttaakseen ja myöhemmin taatakseen ylivaltansa maailman merillä, ja kun kukaan tai mikään uhkasi tätä asemaa tapahtuneeseen reagoitiin välittömästi. Myös monet Britanniassa kansallissankareina pidetyt henkilöt, esimerkiksi amiraalit Horatio Nelson ja Sir Francis Drake, ovat luoneet maineensa suurilla merivoitoilla.

Jopa niinkin myöhään kuin 1980-luvulla Britannia ryhtyi sotaan Argentiinaa vastaan, kun Argentiinan sotilasjunta miehitti pienen, Britannialle edelleen kuuluvan saaren Argentiinan rannikolla. Jo valmiiksi sodassa olevalle valtiolle sen kansalaisten menehtyminen ei ollut aivan yhtä suuri järkytys kuin Yhdysvalloille, mutta kun kyseessä oli alus, jonka ajateltiin olevan tavallisten sotatoimien ulkopuolella, oli järkytys kuitenkin merkittävä. Olen aikaisemmin lainannut artikkeleita, joissa mainitaan Lusitaniaa ennen upotettujen alusten mukana menehtyneen suhteellisen vähän miehistöä ja matkustajia, yhdestä rahtialuksesta mainittiin erikseen, että sen upotessa kolme kuoli ja näistä yksi oli kapteeni, joka sai järkytyksestä sydänkohtauksen.

Amerikkalaisen lehdistön kirjoittelu oli hieman hillitympää kuin Atlantin toisella puolella, mutta Yhdysvallat eivät olleet sodassa vielä mukana eikä aivan aluksi ollut selvää, kuinka paljon ihmisiä oli menehtynyt aluksen mukana. Varsinkin varustamon julkaisema ilmoitus, jossa väitettiin, ettei kukaan ollut menehtynyt turmassa, herätti hämmennystä ja epätietoisuutta. Yhdysvaltojen presidentti Wilson ei myöskään ryhtynyt välittömiin toimiin tapahtuneen johdosta. Yhdysvalloissa surtiin matkustajien kuolemaa ja vaadittiin hyvitystä, mutta harva oli vielä valmis lähtemään sotaan.

Väittäisin, että Lusitanian tuhon ankara tuomitseminen johtui pääasiassa tilanteen epäselvyydestä ja siitä, ettei sukellusveneillä oltu aikaisemmin suoritettu näin tuhoisia hyökkäyksiä. Satojen matkustajien ja miehistön jäsenten kuolema kahden varoittamatta ammutun torpedon vuoksi oli ennenkuulumatonta. Tällaista ei ennen oltu nähty ja vaikka voimassa ei ollut kansainvälisesti sitovia, sukellusvenetoimintaa sääteleviä lakeja, ryhdyttiin tapahtuneesta puhumaan rikoksena, surmana ja hirmutyönä.

Muistikuvien ja perinnetiedon muodostumisia ohjasivat tunteet ja henkilökohtainen kauna tai suru, eivät konkreettiset faktat. Viattomien siviilien kuolema nostattaa aina tunnekuohua, vaikka tässä tapauksessa kyseessä ei voida varsinaisesti väittää olleen sotarikoksen. Kun muistitietoa välitetään sukupolvelta toiselle varsinaiset tosiasiat hämärtyvät helposti, varsinkin kun uutisointi itse tapahtuneen jälkeen valjastettiin palvelemaan propagandan tarkoituksia.

Lähdeaineistoluettelo:

Kirjallisuus:

Beard, Charles : *A Basic History of The United States* (1944, Philadelphia)

Bedford, Henry, Coldburn, Trevor : *The Americans – A Brief History (3rd Ed)*, (1980, New York)

Buchan, John : *Naval Episodes of the Great War* (1938, London)

Belloc, Hilaire : *A General Sketch of The European War – The First Phase* (1915, New York)

Chatterton, E. Keble : *The Sea Raiders* (1931, Plymouth)

Coles, Alan : *Slaughter at Sea – The Truth Behind a Naval War Crime* (1986, London)

Cook, Chris & Stevenson, John: *The Longman Handbook of Modern British History 1714-1995 (3rd Ed)* (1996, New York)

Frothingham, Thomas G. : *The Naval History of the World War – The Stress of Sea Power 1915-1916* (1925, Cambridge, USA)

Gilbert, Martin: *First World War Atlas* (1970, London)

Goodwin, Gerald S., Current, Richard N., Franklin, Paula A. : *A History of the United States Since 1865 (2nd Ed)* (1985, New York)

- Griess, Thomas E. : *The West Point Military Histories Series – The Great War* (1986, USA)
- Guinn, Paul : *British Strategy and Politics 1914 to 1918* (1965, Oxford)
- Hough, Richard : *The Great War at Sea 1914-1918* (1983, Oxford)
- Hämeen-Anttila, V.: *Suurvaltain Sota 1915* (1915, Hämeenlinna)
- Jukes, Geoffrey, Simkins, Peter, Hickey, Michael: *The First World War – The War to End All Wars* (2003, New York)
- Kennedy, Paul: *The Rise and Fall of British Naval Mastery (3rd Ed)* (1985, New York)
- Liddell Hart, B. H. : *The Real War 1914-1918* (1931, Boston)
- Lloyd George, David *Through Terror to Triumph* (1915, London)
- Loyd, T.O.: *Empire, Welfare State, Europe – English History 1900 – 1992 (4th Ed)* (1993, Oxford)
- Mills, Walter : *Road to War – America : 1914 – 1917* (1935, USA)
- Morel, E.D. *Truth & The War* (1916, London)
- Neame, Philip : *German Strategy in the Great War* (1923, London)
- Phillipson, Coleman : *International Law and the Great War* (1915, London)
- Ruhe, Algot: *Woodrow Wilson* (1919, Jyväskylä)
- Spencer, Samuel R. JR. *Decision for War, 1917* (1953, New Hampshire)
- Stephens, Patrick : *British Vessels Lost at Sea* (1977, Cambridge)
- Thayer, William Roscoe : *Theodore Roosevelt – an intimate biography* (1919, New York)
- Thomas, Lowell : *The Raiders of the Deep* (1929, Surrey)
- Volkman, Erich Otto : *Maailmansota 1914-1918* (1932, Porvoo)

von Müller, Georg : *The Kaiser and His Court – the First World War diaries of Admiral Georg von Müller* (1961, London)

Sanomalehdet:

-The Times

The Times, 3.5.1915 sivu 6, The Times, 3.5.1915 sivu 7, The Times, 8.5.1915 sivu 9, 8.5.1915 sivu 10, The Times, 10.5.1915 sivu 5, The Times, 1.7.1915 s.6, The Times, 2.7.1915 s.3, The Times, 2.6.1915 s.6, The Times 4.6.1915,

-New York Times

8.5.1915, 9.5.1915, 25.5.1915, 1.8.1915 s.1-2, 1.8.1915 s.4, 1.9.1915 s.1, 2.9.1915 s.8, 2.9.1915 s.1, 1.6.1916 s.8, 1.6.1915, s.2,

Muut julkaisut:

The American Journal of International Law, Vol. 12, No. 4 (Oct., 1918), sivut. 862-888

Internet-sivut:

<http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/255> (Sivu on Kansainvälisen Punaisen Ristin)
Declaration concerning the Laws of Naval War. London, 26 February 1909 (sivulla vierailtu 6.9.2012)